

İslâmiyet ve Ekonomik Doktrinler

Kitabın Telif Hakkı : Fehmi Kuru Yönetimindeki Kaynak Yayınlarına aittir.

Kitabın Yazarı : Elektrik Yük. Müh. Süleyman Karagülle.

1928 yılında, Artvin ilinin Borçka ilçesine bağlı Camili nahiyesinin Maral köyünde doğdu. İlkokulu köyünde, Ortaokulu Artvin'de, Liseyi ise Erzurum'da okudu. 1955 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Elektrik Yüksek Mühendisi olarak mezun oldu. Çeşitli üst düzey resmi görevlerde bulundu. 1967 yılında Akevler Kredi ve Yardımlaşma Kooperatifini kurarak "Adil Düzen" diye bilinen faizsiz ekonomik sisteminin deneyimlerini yaptı.

Arapça, Tefsir, Hadis, Fıkıh ve Usûlü'l fıkıh ilimlerini babasından ve yetkili hocalardan okudu. Bir çok makale ve kitabı bulunan yazarın bu ilk eseri 1969 Aralık'ta yayımlanmıştır.

Evli ve üç çocuk babası olan yazar Arapça ve Fransızca bilir.

İçindekiler :

1. İslâmiyet ve Ekonomik Doktrinler
2. İslâm'da Toprak Düzeni
3. İslâm Düzeni'nde Kazanç
4. İslâm Açısından Komünizm ve Kapitalizm
5. Faizsiz Banka ve Ticaret
6. İslâm'da Fiyat Tahdidi Meselesi
7. İslâm'da İktisadi Nizam
8. İslâm'da Devlet Düzeni ve Faizsiz Banka

İSLÂMİYET VE EKONOMİK DOKTRİNLER

Bir şey iyi, faydalı, güzel ve doğru olduğu için alınır; kötü, zararlı, çirkin ve yanlış olduğu için atılır.

İyi, faydalı, güzel ve doğruya Hak; kötü, zararlı, çirkin ve yanlış batıl denir.

Allah Kuran'da: "Hak geldi, batıl yok oldu" (İsrâ (17), 81) buyurmaktadır.

Medeni insan, hakkı hak olduğu için alan, batılı batıl olduğu için atan kimsedir. Bir şey iyi, faydalı, güzel ve doğru ise onu alır, kötü, zararlı, çirkin ve yanlış ise onu atar. İslâm dininde bunlar Müslümanın özellikleridir.

"İlmin olmadığı şeylerin ardına düşme." (İsrâ (17), 36)

"Ne diye ilminiz olmadığı hususlarda çekişip duruyorsunuz." (Âli İmrân (3) 66)

"Zan, hakikatten hiçbir şey ifade etmez." (Yunus (10), 36)

"Bizden hakkı kabul edenler var, bizden kendi çıkarlarına gidenler var. Kim hakkı kabul ederse doğru yolu onlar araştırırlar."

Bunlar, yukarıda söylediklerimizi açıklayan ayetlerin mealleridir.

Yobaz ise, kendisine bütün gerçekler gösterildiği halde kabul etmeyen, kendi yanlış görüş ve davranışlarında ısrar edip, direnen kimsedir.

İki türlü yobaz vardır: Din yobazı, dünya yobazı.

Din yobazı, batıl dinler üzerinde kalmakta ısrar eden kimsedir.

Dünya yobazı ise, yanlış yollarda saplanıp kalan kişidir.

İslâm dininde yobazın adı kafirdir.

Bugün yeryüzünde bir çok iktisadî sistemler vardır. Taraftarları çoğunlukla birer yobazdır. Çünkü başka sistemlerin varlığına dayanamamakta, karşısındakine cevap vereceğine zorla da olsa susturmak istemektedir. Görüşleri tek taraflı, dar görüşlerdir. Bu dar görüşlülük yüzündendir ki, günümüz iktisat kitaplarında İslâm İktisat Nizam'ından hiç bahsedilmemektedir.

Biz aynı yobazlığı yapacak, diğer iktisat sistemlerini yok sayacak değiliz. İslâm iktisadından bahsederken diğer sistemleri de tarif ve izah edecek, başka yaşama şekillerini de tanıtacağız.

İktisat, çalışıp yaşama şeklidir. İktisat düzeni ise, çalışıp yaşamak için kurulmuş teşkilatın adıdır. Bununla uğraşan ilme de iktisat ilmi denir.

İktisadın altı temeli, dayanağı vardır.

Çalışmak: tarlayı ekmek, yol ve bina yapmak, hayvan yetiştirmek gibi her türlü yararlı işler çalışma teriminin içine girer. Bunun iktisat ilmindeki adı istihsal -üretim-dir.

Yaşamak: Yemek, içmek, giyinmek, barınmak, faydalanmak gibi hareketlerle, kendimizi ve çocuklarımızı beslemektir. İktisatta buna istihlak -tüketim- denir.

Değiştirmek: çalışıp elde ettiğimiz malları, kendimiz kullanıp bitirmeyiz. Pazara götürür, başka mallarla değiştiririz. Biz buğday ekmiş isek, onu götürür çarşıda başkalarına verir ve çarşıdan bize lazım olan şeyleri alırız. Bu suretle bizim elde ettiğimiz mallar herkesin, herkesin elde ettiği mallar da bizim olur. Buna iktisatta mübadele -değiştirme- denir.

Borçlanmak: Elimizdeki malları hemen kullanıp bitirmeyiz, ilerde kullanmak üzere saklarız. Malları kendi imkanlarımızla biriktirmek, saklamak ise çok zordur. Depo lazımdır. Çürür, bozulabilir. En iyisi elde ettiğimiz malları ihtiyacı olanlara ödünç olarak vermektir. Bize gerektiğinde geri alır, kendimiz kullanırız. Bu işte bir aracıyı gerektirir. Bu aracılık görevini yapan müessese bankadır. Paraları kazanır,

bankaya yatırırız. Bankadaki o parayı ihtiyacı olan alır, kullanır. Bize lazım olunca yatırdığımız parayı bankadan çeker ve kullanırız. Buna iktisat dilinde tedavül -dolaşım- denir.

Geçinmek: Bu da iki yöne doğrulmuştur. Çalışmamızın bir kısmı günlük ihtiyaçlarımızı karşılar. Yiyecek, giyecek, içecek bunlardandır. Buğdayı eker, yetiştirir, sonra onunla kendimizin ve çocuklarımızın karnını doyururuz. Buna iktisatta iaşe -yaşama- denilmektedir.

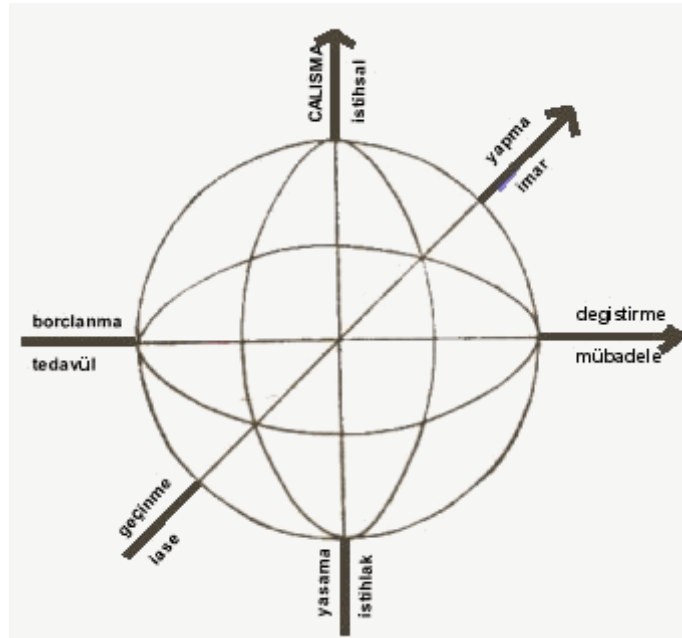
Yapmak: Çalışıp geçinmemizin ikinci kısmı ise, günlük ihtiyaçlarımızın dışında geleceğimiz için yaptığımız çalışmadır. Yol, köprü ve baraj yapmak, tarla, bağ, bahçe meydana getirmek, fabrikalar, imalathaneler kurmak, ev ve barınaklar inşa etmek. Buna iktisatta imar denilmektedir.

Bu altı temel bütün iktisat sistemlerinde bulunmaktadır. Çalışma, yaşama, değiştirme, borçlanma, geçinme, ve yapma işlerinde bulunmadan iktisat düzenini kurmaya imkan yoktur. Üretim, tüketim, mübadele, tedavül, iaşe ve imar iktisadın rükünleridir. O halde şimdi iktisadın temel kanununu koyalım:

Çalışma yaşamanın; değiştirme borçlanmanın -biriktirmenin-; geçinme yapmanın zıddıdır ve bunlar birbirine eşittir.

İnsan çalıştığı kadar yaşayabilir. Biriktirdiği kadar değiştirebilir. Yaptığı kadar geçinebilir. Çünkü bunlar birbirine bağlıdır ve birbirinden çıkar.

Bunlardan her çifti bir mihver, bir eksen ile gösterilebilir. Bunlardan çalışma, değiştirme, geçinme, eksenin müspet -artı- tarafına, diğerleri de menfi -eksi- tarafına konur.

İktisat dünyasını bir küre olarak gösterirsek:

İktisat dünyası bir küredir.

$$\text{Çalışma}^2 + \text{Değiştirme}^2 + \text{Geçinme}^2 = \text{İktisat}^2$$

Bu formül, küreyi riyazî olarak ifade eder.

Şimdi bu iktisat dünyasını idare eden düzenin kuruluşunu anlatmaya ve değişik sistemlerin esaslarını belirtmeye çalışacağız.

İlk önce basitliği ve temelli olması bakımından İslâmiyet'in tesis ettiği sistemi anlatacağız.

İslâmiyet, altı iktisat temeli için, altı düstur koymuştur.

I. Çalışmak için, çalışanların mala sahip olmaları gerekir. Çalışmak, sıkıntılı, zor bir iştir. İnsanları çalıştırabilmek için çalışıp elde ettikleri malları kendilerine vermek, mala sahip kılmak gerekir. Yalnız kendilerine değil, çocuklarına da bu mala sahip olma hakkı tanınmalıdır. Miras hakkı tesis edilmelidir. Bu, İslâm'da istihsalde -üretimde- mülkiyet düsturu ile elde edilir.

II. Yaşamak için, orta mallarının bulunması gerekir. Bir fert bütün ihtiyaçlarını kendisi temin edemez. Herkes kendisi için hususi yol yapamaz, su getiremez. Her çeşit ihtiyacını karşılayamaz. Bundan dolayıdır ki, İslâmiyet, devlet müessesesini kabul etmiş, ona vergi -zekât- alma hakkını tanımış ve bir takım hizmetler de yüklemiştir. Devletin kendisi bir orta maldır.

Orta mallar için kabul edilen esaslar şunlardır:

Devlet ancak madenlerden beşte bir, ziraî mahsullerden onda bir, ticaret malları, para ve yiyeceklerden kırkta bir olmak üzere zekât alır ve bunu orta malı olarak harcar. Başka vergi alamaz. Mecburi sigorta müessesesi kuramaz.

Bütün gayrı menkuller -taşınmazlar- esasta -Allah'ın dünyadaki temsilcisi olan- devletindir. Ancak kendisi işletemez; fertlere temlik eder, karşılığında vergi -zekât- alır. Devlet kazançlı hiçbir işe girişemez. Halka ücret mukabilinde iş yapamaz. Devlet orta malıdır. Bütün hizmetleri karşılıksızdır. Hiç bir şekilde resim ve harç alamaz. Mahkeme veya muamele masrafları isteyemez.

Orta mallardan herkes ihtiyacı nispetinde ve karşılıksız olarak faydalanır. İslâmiyet'te sigorta müessesesi yoktur. Bunun yerine zekât, bütün insanları ve işleri sigorta etmiştir.

Devlet memurluğu yoktur. Devlet hizmeti görenler ücret alırlar. Serbest iş de yapabilirler. İşleri bitince hemen ayrılırlar.

Buna iktisatta şuyûiyyet -ortaklık- denir ve İslâmiyet'te istihlakte şuyûiyyet - tüketimde ortaklık- düsturu ile ifade edilir.

III. Değiştirmede, malın en çok muhtaç olanı bulabilmesi için alış verişin serbest olması gerekir. BU sayede arz ve talep kanunlarına göre bir fiyat teessüs eder ve bu şekilde iktisadî bir düzen kurulmuş olur. İktisatta buna tasarruf denir. İslâmiyet'te bu kaide mübadelede serbest tasarruf düsturu ile ifade edilmektedir.

İslâmiyet'te, fiyat tahdidi, kâr haddi, asgari ücret gibi sınırlama yoktur.

IV. Borçlanmada, vurgunculuğun, çalışmadan kazanmanın olmaması icab eder. Kâr, zarar tehlikesine karşı tanınmış bir haktır. Faiz, mutlak olarak yasaktır. Kokusu bile günahların en büyüğü sayılmıştır.

Bankayı devlet kurar ve orta malı olarak işletir. Herkes oraya faizsiz para yatırır ve yine herkes oradan faizsiz kredi alır.

Ticarî kredi verilmez. Çünkü o zaman zekât faiz olmuş ve arz-talep kanunlarına da müdahale edilmiş olur.

Yatırım kredileri verilir ve bu suretle yatırım planlanmış olur. Birde tüketim kredileri verilir. Buz dolabı isteyen devlet bankasından kredi alır ve buz dolabını peşin para ile satın alır.

Veresiye satışlar, baştan avans vermeler birer faiz müessesesi olduğu için yasaklanmıştır.

Buna iktisatta tarife denilmekte ve İslâmiyet'te bu, tedavülde tarife düsturu ile ifade edilmektedir.

V. Geçinmenin ayarlanabilmesi için, yapılacak işlerde çalışanları serbest bırakmak gerekir. Köylü, pazardaki piyasaya bakarak hangisi pahalı ise onu eker. Dilerse buğday, dilerse pamuk eker. Hangisi pahalı ise onu eker. Halkın en çok neye ihtiyacı varsa, o pahalı olur, çalışanlar da onu yetiştirir, onu yaparlar. Çalışanlar, çalışmalarında serbest bırakılmalı, herkes ne isterse o işi yapmalıdır. İsteddiği ücretle, istediği işte çalışmalıdır. İşveren de dilediği işçiyi, dilediği zaman çıkarabilmeli ve istediği ücretle çalıştırabilmelidir. İşin selameti bunu emreder. Devlet, işçiye bütçeden -orta maldan- yardım edecektir.

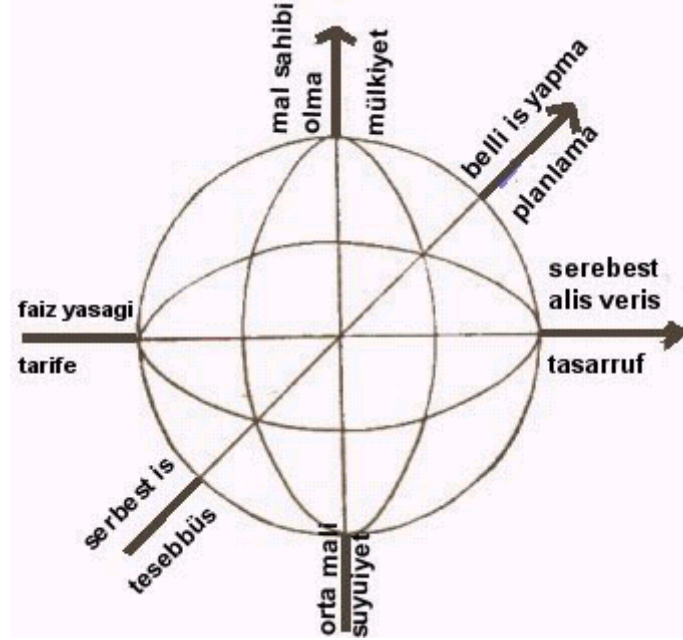
İktisatta buna teşebbüs denir. İslâmiyet'te bu, iaşede serbest teşebbüs düsturu ile ifade edilmiştir.

VI. Memleketi imar edebilmek için, devletin planlar yapması icab eder. Çünkü, herkes her yerde yol yapamaz, ev kuramaz, fabrika tesis edemez. İşlerin bir plan ve proje içinde yapılmış olması şarttır, aksi takdirde imar olmaz, tahrip olur. Devlet, yapılacak iş ve tesislerin plan ve projelerini yapacak ve herkesin bunlara göre tesis ve inşaat yapmasını isteyecektir. Bunlar, plan ve projeye uygun yapıldıkça, orta malı olanlara, devlet, bedelini ödeyecektir.

Müteahhide her zaman iş bıraktırılabilir, müteahhit de bırakabilir. Faiz olacağı için, ihalelere ceza şartları konamaz.

Buna iktisat dilinde planlama denir ve İslâmiyet'te imarda planlama düsturu ile ifade edilir.

İşti bu altı düstur İslâm İktisat Düzeni'nin temelini teşkil eder. Bu düsturlar, iktisadın temellerine paralel olduğu için bu da bir küre teşkil eder.

Mala sahip olma, orta malı olmaya; serbest alış veriş, faizin yasaklığına; serbest iş yapma, planlı iş yapmaya zıttır.

İslâm'da iktisadi düzen Bir küredir. İktisat dünyası ile çalışmaktadır.

$$\text{Mülkiyet}^2 + \text{Tasarruf}^2 + \text{teşebbüs}^2 = \text{İktisat düzeni}$$

DİĞER SİSTEMLER:

Şimdi öbür sistemleri tarif edelim...

Öbür sistemler, zikrettiğimiz bu altı düstura, yeni bir düstur ilave edilerek veya yeni bir düstur getirilerek kurulmuş sistemler değildir. Bilakis bunlar, İslâm'ın bu altı düsturunun birisini kaldırmakla meydana getirilmişlerdir. Adeta kolu veya bacağı kesik insanlara benzerler. İslâmiyet'in müspetliğine karşılık, bunlar, menfidirler.

LIBERALİZM

İslâmiyet'teki tedavülde tarife düsturunu kaldırıp, yerine tedavülde de serbest tasarruf düsturunu koyarsanız yeni bir rejim elde edilir ki, bu rejim liberalizmdir. Liberalizmde faiz de ticaret gibi tamamen serbesttir. Faizin tesiri ile bütün para zenginlerin eline geçtiğinden bu sistem uzun zaman yaşayamaz ve kapitalizme dönüşür. Liberalistler, her şeyin serbest olmasını ister, devletin para işlerine karışmasına bile razı olmazlar.

KAPİTALİZM

İslâmiyet'teki istihlakda da şuyûiyyet -tüketimde ortaklık- düsturunu kaldırıp yerine istihlakda da mülkiyet esasını alırsanız kapitalizmi kurmuş olursunuz.

Bu rejimde yol, köprü gibi şeyler dahi orta malı olmayıp hususi şahıslarıdır. Herkes ücret vererek bunlardan faydalanacaktır. Bu rejimde çalışamayanlar, ya emeklilik ya da aile müessesesi vasıtası ile yaşatılmaktadır. Bu rejimde orta malı bulunmamaktadır.

Bu rejim de uzun zaman yaşayamamakta, devlet müdahalesi mecburiyeti hasıl olmakta ve sosyalizm doğmaktadır.

SOSYALİZM

İslâmiyet'teki mübadelede serbest tasarruf düsturunu kaldırır, yerine mübadelede de tarife esasını alırsanız sosyalizm doğar. Sosyalizmde her şey devlet tarafından belirlenmiştir. Malların kalite ve cinsleri tespit edilmiş, fiyatlar devlet tarafından konmuştur. Bu rejimde serbest alış verişi kaldırılmış, devletin emrine veya kontrolüne verilmiştir.

Bu rejim de devamlı olamamakta, devletçiliğin işleri sürüncemede bırakması neticesinde ihtilal olmakta komünizme gidilmek zarureti doğmaktadır.

KOMÜNİZM

İslâmiyet'teki mübadelede serbest tasarruf düsturunu kaldırır, yerine istihsalde de şuyûiyyet -üretimde de ortaklık- esasını koyarsanız komünizm rejimi ortaya çıkar. Komünizmde hususi mal diye bir şey yoktur, her şey orta malıdır.

Oturduğunuz koltuk sizin değildir; oturduğunuz kadar otursunuz, ayrıldığınızda başkası gelir oturur.

Elbise sizin malınız değildir; giydikçe sizindir, çıkardınız mı başkası giyer.

Lokantada yemek bedavadır.

Bu nizamda her şey bedavadır; çalışmak da, yaşamak da.

Bu rejim çok kısa ömürlüdür, doğması ile ölmesi bir olur, devlet sosyalizmine götürür.

DEVLET SOSYALİZMİ

İslâmiyet'teki iaşede teşebbüs düsturunu kaldırır, yerine iaşede de planlama esasını koyarsanız devlet sosyalizmi meydana gelir.

Bu rejimde her şey devlet tarafından planlanır ve fertler devletin memuru olarak çalışırlar. Bu rejimde serbest teşebbüs yoktur, her şey devlet planına göre yapılır.

Bu rejimin silahlı müdafii Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği olduğu için, bu rejime Sovyet Sosyalizmi veya Rus sosyalizmi de denilir.

Bu rejim de devamlı değildir, yavaş yavaş liberalizme doğru kayar.

TEŞEBBÜS KAPİTALİZMİ

İslâmiyet'teki imarda planlama düsturunu atar, yerine imarda da serbest teşebbüsü koyarsanız teşebbüs kapitalizmi meydana gelir. Kapitalizm, bazen sosyalizm yerine teşebbüs kapitalizmine dönüşür ve ömrünü biraz uzatır. Bu rejimde devlet planlaması diye bir şey yoktur. Her şeyi özel teşebbüs planlar.

Bu rejimde ömürlü değildir. Eninde sonunda sosyalizme doğru kayar.

Görülüyor ki, İslâmiyet'teki altı esastan, altı düsturdan biri atıldığında, bozulmuş, dejenere edilmiş bir sistem doğmuş olur ki, bunlara ekonomik doktrinler denir.

Şimdi temel kaideyi ifade edelim:

İslâmî rejimden başka bütün rejimler kararsızdır, değişmeye, bozulmaya mahkumdur. Kararlı tek rejim İslâmiyet'tir.

Bütün rejimler bir tek formülle ifade edilir:

İslâmiyet'te, mesela istihsal, emek ile sermayenin çarpımı olarak ele alınmaktadır. Yani emeksiz sermaye, sermayesiz emek istihsal vasıtası olamaz.

İstihsal = Sermaye * Emek

Avrupa'da ise istihsal, emek ile sermayenin toplamıdır. Yalnız başına emek veya yalnız sermaye istihsal vasıtasıdır.

İstihsal = Sermaye + Emek

Tabii nizamdaki emeği çözer, formüldeki yerine koyarsak:

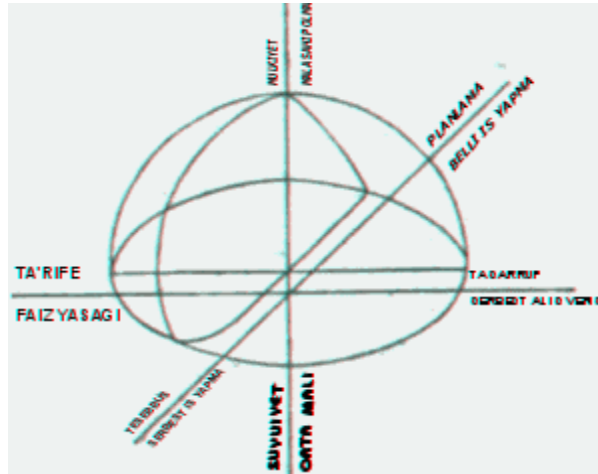
İstihsal = Sermaye + (İstihsal) / sermaye

Bu esasa göre:

İktisadi Düzen² = (Mülkiyet + Km / Mülkiyet)² + (Tasarruf + Kt / Tasarruf)² + (Teşebbüs + KT / Teşebbüs)²

Umumî iktisat düzeni formülü elde edilmiş olur.

Bu formülde: Km, Kt, Kş değişik değerler olmak, müspet ve menfi tarafını tutmak suretiyle başka başka rejimler meydana gelir.

KAPİTALİZM

Tam küre şeklindeki İslâm İktisat Düzeni'ni aşağıdan yukarıya doğru bastırırsak, şişkin bir yarım küre elde ederiz. Ki, bu kapitalizmi ifade eder.

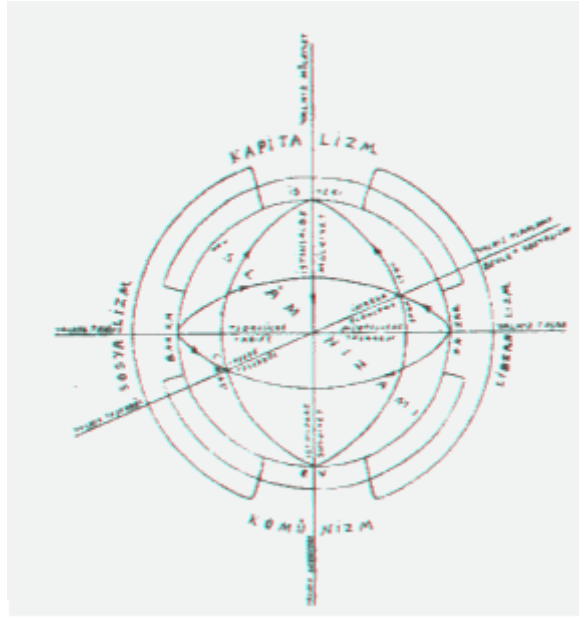
Komünizm aşağıya, liberalizm sağa, sosyalizm sola, teşebbüs kapitalizmi öne, devlet sosyalizmi arkaya bastırılmış, böylece İslâmî sistemin bozulmuş, dejenere edilmiş şekilleri olan rejimler meydana gelmiştir.

İslâmiyet'te $K_m = K_t = K_ş = 0$ dır.

Kapitalizm ve komünizmde K_m 0'a eşit değildir.

Liberalizm ve sosyalizmde K_t 0'a eşit değildir.

Teşebbüs kapitalizmi ve devlet sosyalizminde $K_ş$ 0'a eşit değildir.

EKONOMİK DOKTRİNLER GENEL ŞEMASI

İSLÂM'DA TOPRAK DÜZENİ

İslâm'da altı çeşit toprak vardır:

1. MAMUR YERLER

Devlet tarafından yaptırılmış ve bakımı devletçe yapılan parklar, yollar, meydanlar, mabetler gibi umuma açık yerlere mamur yerler denir. Bu yerlerden herkes faydalanır, kimseden ücret talep edilemez, şahıslara verilemez, satılamaz. Mesela spor salonlarında, fuar veya gençlik parklarında,umumi tuvaletlerde, mabetlerde giriş ücreti almak İslâm Düzeni'ne aykırıdır. Hatta paralı sinema işletmek,lokanta veya otel açmak, su şebekesini tesis edip parayla su satmak, elektrik enerjisini ücretle dağıtmak meşru sayılmaz. Bütün bunlar devlet tarafından karşılıksız yapılır ve herkesin faydasına arz olunur. Herkes bu gibi yerlerden işgal, taksim ve münavebe usullerine göre ve ihtiyaçları nispetinde bedelsiz olarak faydalanır. Otel ve lokanta hizmetleri, hanlar, kervansaray ve misafirhaneler ile yine ücretsiz karşılanır.

İmar planını devlet yapar, yer ve şeklini belirtir, keşiflerini yapar ve ilan eder. Dileyen müteahhitler yapabildikleri kadar yapar ve birim fiyatına göre bedellerini alırlar. Talip müteahhit olmazsa, bir yıl sonra keşif bedeli artırılır. Talip birden çok olursa, imkan varsa iş taksim olunur ve herkese bir bölüm verilir. Bunun imkanı yoksa, ehliyetlerine göre öncelik tanınır.

İşler gerekli hızla ilerlemezse, müteahhide yaptığı kısmın değeri verilerek iş bırakılır. Müteahhit işi kendisi de bırakabilir. Bu takdirde de yaptıklarının hesabı ödenir. Eksik ve kusurları bulunursa bedeli kesilir. İş zorla tamamlatma olamaz. Gecikme cezası kesilemez. Artırma ve eksiltmeli ihaleler yoktur. Aynı mevsim içinde ihale bedeli değişikliği yapılamaz.

2. MESKUN YERLER

Yapımı ve bakımı şahıslar tarafından yapılan ev, dükkan, imalathane ve depo gibi yerler şahısların mülkü olup, bunlara, meskun yerler denir. Sahipleri bu yerleri satabilir, kiralayabilir ve ölünce de varislerine kalır. Oturulan yerlere yabancılar, devlet kuvveti de olsa giremez. Gerekiyorsa ev dışarıdan sarılabilir, giriş ve çıkış yasaklanabilir, ama, içeri girilemez. Tam bir mesken masumiyeti vardır.

Boş evlere ise faydalanmak için girilebilir, ancak sahipleri gelince tahliye etmek şarttır.

Meskun yerlerden, kirada bile olsa vergi alınamaz. Ancak ticaret hanelerde asgari sermayeyi koymayan tüccar, devletçe dükkandan çıkarılır ve dükkan daha fazla sermaye koyana kiralanır. Dükkanı sahibi çalıştırıyorsa, o da asgari sermayeyi koymak mecburiyetindedir. Bu mecburiyetler sadece ticaret haneler içindir, imalathanelere böyle bir mecburiyet yoktur.

Tüccarlar sermayelerinin % 2.5'unu her yıl zekât olarak veriler.

Meskenler, harap olup yıkılmadıkça istimlak edilemez.

Boş arsaların elde tutulması ancak ödenen vergi ile mümkündür. Devlet on yıl içinde ödenilen verginin -öşrün- on katını ödeyerek boş arsa ve tarlaları istimlak edebilir. Aynı bedelle, mamur veya meskun hale getirecek kimselere devreder.

3. MEKNUZ YERLER

Halk tarafından değerlendirilen yeraltı hazineleri: maden ocakları, taşocakları, yakıt ve kömür ocakları, yeraltı suları gibi yerlere meknuz yerler denir.

Bu yerlerden, işletmek şartıyla, herkes faydalanabilir. Açılan ocaklardan faydalanma sahiplerine aittir. Açılan bir ocağın körletecek kadar yakınında başka bir ocak açılmaz. Ancak ocaktan istifade edilemiyorsa, hükümet, yanında ikinci bir ocak açılmasına izin verebilir.

Elde edilen maden ve sıvıların -petrol- beşte biri devletindir. Bu vergi olarak alınanların dışındaki madenler, serbest piyasaya arz edilir.

Devlet, büyük maden ocakları tesis ve madenlerin tasfiyesi için yardım edebilir. Ancak bu tesisler döner sermaye ile, çalışanların sahip olduğu bir şirket halinde çalışır. Devlet buradan kazanç hissesi alamayacağı gibi, zararına da iştirak edemez. Ancak faizsiz kredi açarak şirketi kurar ve iflas ettiği takdirde borçlarını bütçeden kapatır.

Kurulan fabrika ocak sahiplerine yardım edebilir.

Konumuz dışında olduğu için, İslâm'ın bu gibi şirketlerden burada bahsetmeyeceğiz. Yalnız şu kadarını kaydedelim ki, İslâmiyet'te bugünün anonim şirketi ile, iktisadi devlet teşekküllerinin yerini alan bir çarşı şirketi vardır.

Çarşı şirketinde, aynı çarşıda yerleşenler kendilerine göre bir teşekkül kurar ve düzen meydana getirirler. Bunlar o çarşı içinde tamamen muhtar bir idareye sahiptirler. Bu statü bir fabrikaya da uygulanabilir.

Bu sistem, ne devletçilik, ne de kapitalizme ihtiyaç bırakmaksızın büyük tesislerin kurulmasını sağlamaktadır. Geçmişte bütün sanayi hareketleri böyle olmuştur.

4. MEZRU' YERLER

Halk tarafından ihya ve imar edilen tarla, bağ, bahçe, ağaçlık gibi ziraat bölgelerine mezru yerler denir. Bu yerlerin mülkiyeti ihya edenlere aittir. Başkalarına devredebilirler. Varislerine intikal eder.

Yalnız bu yerlerin boş bırakılmaması, üzerinde ziraat yapılması gerekir. Elde edilen mahsulün onda biri devletin hakkıdır, ancak ziraat masraflı oluyorsa bu hak yirmide bire düşer. Bu hak aslında devletin -Allah'ın- olan arazilerin bir çeşit kira bedelidir. Onun için bu vergi, madenlerde olduğu gibi elde edilen -hasıla- üzerinden olup, kazanç üzerinden değildir. Devlet bazı arazilerden elde edilenin onda biri yerine, maktu bir vergi alabilir. Buna haraç denir. Aynı şey maden ve ticarethaneler için de varit olup, fey ve cizye adını alır.

Arazisini işletmeyenlerin elinden arazileri, on yıl içinde ödedikleri verginin on katı verilerek devlet tarafından alınabilir. Devlet, bu aldığı yerleri aynı bedelle toprağı işletecek ve daha fazla vergi verecek kimselere devreder. Ancak beş yıllık vergisini borçlandırır ve araziye haraciye haline getirir.

Vergiler, mükelleflerin beyannameleri üzerinden tahakkuk ettirilir. Gelirlerini gizleseler de takip olunmazlar. Kredi ve değerlendirme hep bu vergi esası üzerinden yapılacağı için, gelirini gizleyen zarar etmiş olur.

İslâm nizamında bir malın en iyi şekilde değerlendirilmesi önemlidir. Bu değerlendirmede her hangi bir adalet endişesi bahis konusu değildir. Adalet, istihsalde değil, istihlakte gözetilir. Ferdin istihsal ettiği mala sahip olması, adalet fikrinden değil, istihsalin verimli olması fikrinden ileri gelmektedir.

Tarlaların azamı sınırı yoktur, alabildiğine büyük araziye de sahip olunabilir. Ancak bunları layıkıyla kullanmak şarttır. Bu da ancak öşür, cizye ve istimlak müesseseleri ile gerçekleşmektedir.

5. MEŞCUR YERLER

Tabii olarak meydana gelmiş ormanlıklar, çalılıklar, fundalıklar gibi toprak üstü servetlere meşcur yerler denir. Bu yerler tabii olarak meydana geldiklerinden amme malıdır, üzerlerinde fertlerin mülkiyeti bahis konusu değildir. Öyleyse bunların muhafaza ve geliştirilmesi nasıl mümkün olacaktır.

Bu hususta şunlar yapılabilir:

Orman; bakım, koruma, geliştirme ve kesim bakımından ihtisas isteyen bir konudur. Bu yüzden orman işleri ile, ancak ehliyet sahibi kimseler uğraşabilir.

Devlet, hangi sahalarda ne çeşit ormanların meydana getirilmesi, muhafazası veya kesilmesi gerektiğini tespit eden bir plan yapar, bir orman nizamnamesi hazırlar. Buna göre hareket etmeyen ehliyetliler, ehliyetleri ellerinden alınarak cezalandırılırlar.

Belli bir iş karşılığında devlete ödenecek veya devletten alınacak para tespit olunur. Planlar içinde bu da ilan edilir.

Ehliyetliler devlete baş vurarak, belli parçaların bakım, geliştirme ve kesim işlerini üstlerine alırlar. Bir yere iki talip çıkarsa, daha üstün ehliyetli tercih olunur. Bir ehliyetlinin alabileceği azami saha tespit edilir.

Taahhütlerini ifa etmeyenlerin ehliyetleri tenzil, edenlerin tezyid edilir.

Ormandan elde edilen gelirlerin tamamı, yine ormanların yetiştirilme ve bakımı için kullanılır. Buradan ancak orman işletmelerinin masrafları karşılanır. Orman giderleri, devlet bütçesinden karşılanamaz, bu iş için başka gelir de temin edilemez. Devlet orman işletmesine ancak kredi açabilir.

6. MERALAR

Tabii olarak mevcut olan denizler, meralar ve göller gibi boş yerlere mera yerleri denir. Bunlardan faydalanma hakkı ammeye aittir, herkes serbestçe istifade eder.

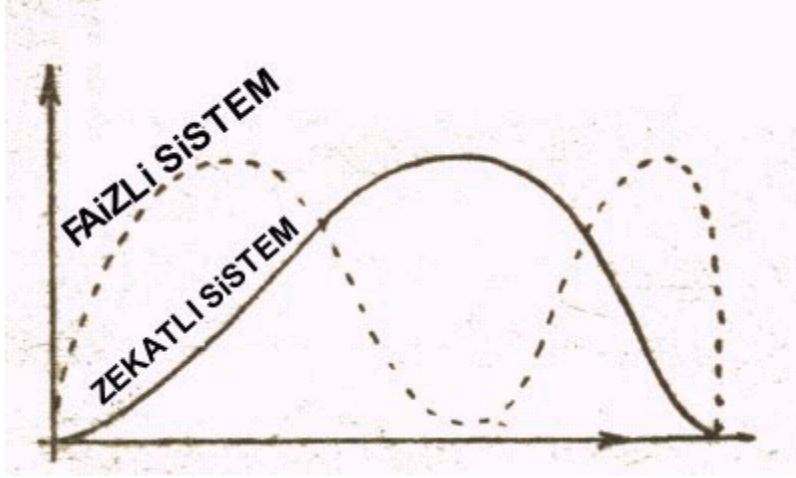
Devlet bu sahalara salınmış istihsal vasıtalarından kırkta bir alır. Mesela, meraya yayılmış koyunların ve ormanlardaki arı kovanlarının vergisi kırkta birdir.

Burada İslâm Nizamının koymuş olduğu esasları şöylece özetleyebiliriz:

Umuma açık yerlerden vergi hasıladan değil, vasıttadan alınmaktadır: süt, yoğurt, yün, et yerine koyun, deve, vs. Ticarete ve parada da kaide budur; vergi, sermayeden alınır.

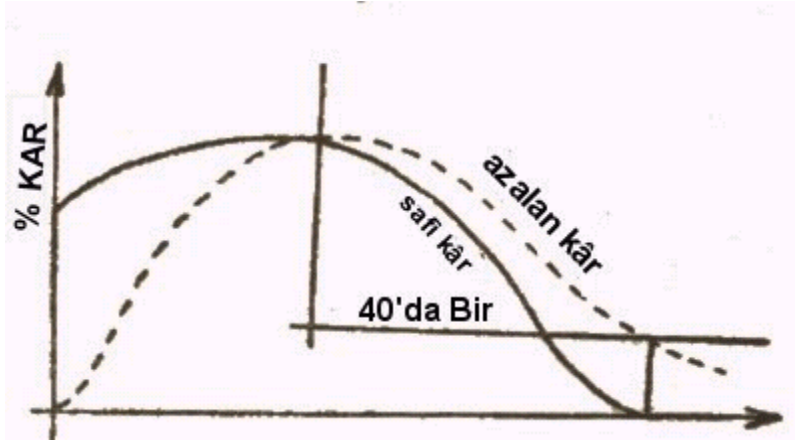
Bunun manası, fert kazansın veya kaybetsin, devlete vergi vermek mecburiyetindedir, demektir. Yani, İslâmi vergi gelir değil, sermaye vergisidir.

Umuma açık yerlerden alınan vergiler, ancak nisabın üstünde sermayeye sahip olanlardan alınmaktadır. Sermayenin istatistik dağılışı tespit edilmekte, toplumdaki en çok şahıslardaki ortak para -nisab- bulunarak, nisabın üstünde sermayeye sahip olanlardan alınan vergi -zekat-, nisabın altında sermayeye sahip olanlara verilmektedir.

FAKİR ORTA ZENGİN
İŞÇİ SINIF PATRON
HALK TÜCCAR
BORÇLU MEMUR

Vergi maldan alınır, kimse nakden vermeye icbar edilemez.

Bu suretle azami sermaye kendiliğinden hudutlanmış ve kapitalizmde olduğu gibi servetin tekellerde toplanması önlenmiş olur.

SERVET

Böylece vergiyi, gelir vergisi sisteminde olduğu gibi fakir halk değil, zengin ödemektedir. Bugünün gelir vergisi sisteminde zenginin durumu tahsildarlıktan başka bir şey değildir, devlet içinde devletliktir.

İslâmi sistem, zenginleri yatırıma zorlamaktadır.

Bu altı çeşit toprağın her birine ait hususi hükümleri yukarıda arz ettik. Şimdi de bunların bağlı bulundukları umumi hükümlerden bahsedelim:

TOPRAK DEVLETİNDİR

Toprak, üzerinde hakimiyet kuran devlete aittir. Nizam ve asayiş de o temin etmektedir. Bundan dolaydır ki, yabancılar bu topraklar üzerinde mülk edinemezler. İhtilafi dareyn temellüke manidir. Mirasa bile manidir. Yurt topraklarına ancak vatandaşlar sahip olabilirler, bu vatandaşların Müslüman olmaları şart değildir. Toprak devlete ait olmakla beraber, onun üzerinde tasarruf hükümetlere ait değildir. Hükümetler, devleti mutlak olarak temsil etmezler.

Toprakları, işgal eden vatandaşlar kullanır; ihya ve imar edenler ise ona malik olurlar. Vatandaşların bu salahiyetleri hiçbir hükümet tarafından kısıtlanamaz. Hükümetler, devlet adına bu toprakları kullananlardan ancak vergi alabilirler.

Hükümetler, nizaları halleder, malları muhafaza eder, vatandaşlara karşılıksız yardım yaparlar. Hiçbir zaman kazançlı işlere girişemez, ücretli hizmet yapamazlar. Arazileri işletmeyenlerin elinden topraklarını alıp, işletecek olanlara verirler.

PLANLAMA -TAKDİR-

Devlet, arazileri yukarıda zikredilen altı kısma ayırır. Her birinin yerlerini tespit eder, hudutlarını çizer ve haritalarını yaptırır.

Bilhassa imar sahaları ile ormanların planları önemlidir. Buralarda iş yapacak kimselerin bu planlara uyması şart koşulur. Bu şarta uymayanların ehliyetleri ellerinden alınır.

Diğer sahalarda ise, devlet tavsiye mahiyetinde standartlama ve planlamalar yapar. Mesela, imal edilecek malzemenin evsafını tespit eder. Ekilecek alanlarda en elverişli olanları araştırıp, tavsiye eder, kredi tevziinde bu tavsiyeye uyanlar tercih edilir.

Planlamayı, bilhassa imar ve ihya ile ilgili hususlarda devlet yapacaktır. Diğer sahalarda plan yerine serbest teşebbüs hakim olacaktır.

İMAR DOĞRU KAYIŞ

Devlet planlamasına göre tefrik edilmiş arazilerden meralar, ormanlar, tarlalar, ocaklar, meskenler mamur hale getirilebilir. Vatandaşlar, belli yollarla temellük etmek suretiyle üstünde bu tasarrufları yapabilirler. Bunun için herhangi bir yerden izin alma mecburiyeti konamaz.

Buna mukabil, mamur yerler meskun, meskun yerler meknuz, meknuz yerler mezru, mezru yerler meşcur, meşcur yerler mera haline getirilerek ters işlem yapılamaz.

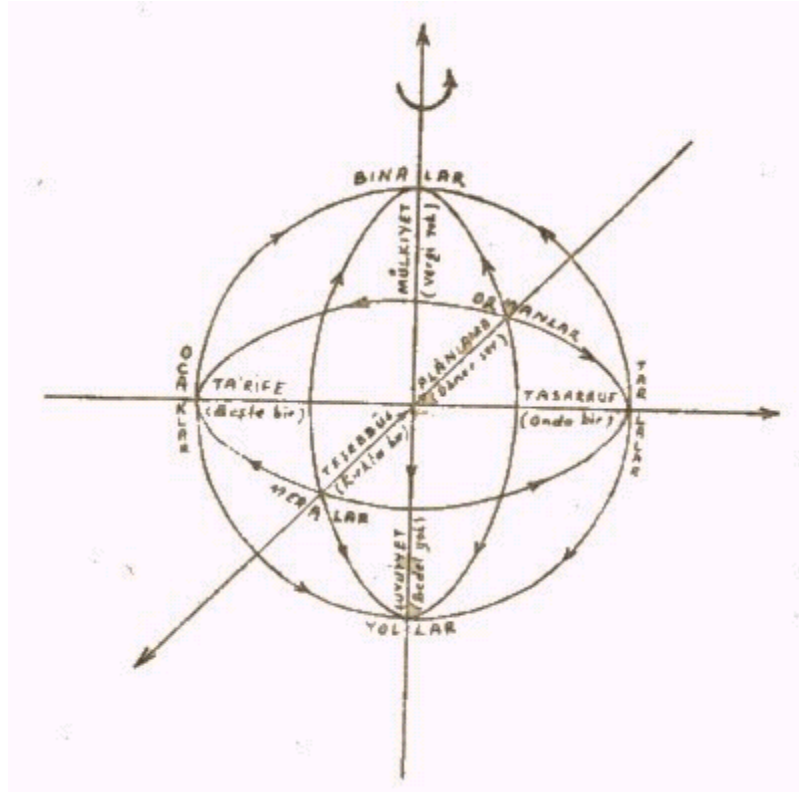
Bu işlemin yapılabilmesi için, devlet planlamasının, yerine daha iyisini ikame etmek suretiyle müsaade etmesi şarttır. Vakıfların satılamaz olması bu sebeptendir.

VATANDAŞ HUKUKU

Dördüncü esas da, toprakların ancak vatandaşlar tarafından kullanılabilmesidir.

İslâmiyet'e göre bütün insanların şahsiyetleri vardır. Herkes İslâm mahkemesine başvurup hakkını arayabilir. Ancak İslâm mahkemelerinin hükmedebilmesi için, ya hadise İslâm topraklarında geçmelidir veya taraflar rızaları ile müracaat etmelidirler.

Memlekette mülk edinme hakkı yalnız vatandaşlara tanınmış olup, esasında vatandaşlık bununla tarif edilmiştir. Kendilerine mülk edinme salahiyeti verilmiş yabancılar, ancak menkul servete malik olabilirler ve bunu da bir yıl içinde dışarıya çıkarmak mecburiyetindedirler. Topraklara -gayri menkule- hiç bir suretle sahip kılınamazlar. Sadece elçilikler, karşılığında memleketlerinde toprak vermek suretiyle toprağa sahip olabilirler ve orada onların hükümranlıkları devam eder.

İşte İslâm şeriatının toprak düzeninin temelleri, esasları bunlardır. Bunların teferruatı fıkıh kitaplarında mevcuttur ve münakaşaları yapılmıştır.

İSLÂM DÜZENİNDE KAZANÇ

Asrımız kazanç düzeninde bütün dava nasıl ve ne kadar kazanma çekişmesidir. Bu asırda insanlar arasında "para her kapıyı açar" inancı oldukça yaygındır. Bundan dolayı bu çağa, paranın ve kazancın ilahlaştığı cahiliye çağı demekten çekinmiyoruz.

Kazancın merkez olduğu günümüzde, İslâm'ın kazanç hakkındaki görüşlerini bilmek her Müslüman için elbette bir vecibedir. Yalnız bilmek değil, aynı zamanda bildirmek de...

Avrupa düzeninde kazanç, sermaye ile emeğin toplamına eşittir:

$$\text{Kazanç} = K1 \text{ Sermaye} + K2 \text{ Emek}$$

Burada Ks ve Ke birer katsayı olup, çeşitli değer ve ölçülere göre değişik değer almaktadır.

Mesela kapitalistlerde, kazancın tamamı sermayenin hakkıdır. Emeğin ise sadece bir hayvan gibi doyma hakkı vardır, kazanma hakkı yoktur. Yani bunlarda $Ke = 0$ 'dır ve formül, $\text{Kazanç} = Ks \text{ Sermaye}$ 'dir.

Komünistlere göre ise, kazancın tamamı emeğe aittir. Sermaye ancak bakım masrafları alabilir, sermaye için bir kâr hakkı mevcut değildir. Yani bu rejimde , $Ks = 0$ 'dır ve formül, $\text{Kazanç} = Ke \text{ Emek}$ 'tir.

Sosyalizm ve liberalizm rejimlerinde ise Ke ve Ks sıfır değildir, ancak hudutlanmış ve sınırlanmış bir haldedir. Zaruri bir muvazene kurulması istenmiştir. Buna karma ekonomi de denilmektedir.

$$\text{Kazanç} = Ke \text{ Emek} + Ks \text{ Sermaye}$$

Ke ve Ks ye göre bu değişik düzenler ortaya çıkmaktadır.

Bütün bunların mahiyetleri aynıdır. Hepsi kazancı kârın ve sermayenin toplamı olarak görmektedir.

İslâmiyet, bütün bu sistemleri -sağını, solunu, ortasını- kökünden reddeder. Bunun fahiş bir hata olduğunu, tabii nizam ve kanunlara uymadığını ifade eder. Şöyle ki: Tek başına hapisaneye

kapatılmış bir adam düşünelim. Bu adam ne kadar güçlü ve çalışkan olursa olsun, ne iş yapabilir, sermayesiz hangi istihsalde bulunabilir? Halbuki yukarıdaki formüle göre bu adama da büyük bir kazanç hakkı tanınmış olmaktadır.

Bunun aksi olarak çok verimli bir tarla düşünelim. Oraya insanın girmesi yasaklansın. Bu durumuyla o tarla ne değer taşıyabilir ve insanlara ne kazanç temin edebilir? O halde Avrupa sistemlerinin kazanç formülü gerçeklere uymamaktadır. Çünkü, asgari limit değerlere tatbik edilememektedir.

Sonra yine Avrupa'nın kazanç formülü ekonomik kanunlarını hiçe saymakta, az bulunanın kıymetli olacağını nazarı itibara almamaktadır.

İslâmiyet'e göre ise, kazanç, sermaye ile emeğin çarpımından ibarettir.

$Kazanç = Sermaye * Emek$

Bu formüle göre, sermayesiz emek, emeksiz sermaye kazanç temin edemez. Hapsedilen o adamın elinde sermaye olmadığı için kazanç yoktur. -Yani, bir kenarı sıfır olan dikdörtgenin alanı sıfırdır.-

Sonra sermaye veya emekten biri diğerine göre azsa, az olanın değeri artmasınca tesir eder. Yani, az olan daha kıymetlidir. -Dikdörtgenin küçük kenarını arttırmak, çok alan kazanmak için daha kârlıdır.-

En kazançlı çalışma, sermaye ile emeğin eşit miktarda olmasıdır. -Karenin alanı, kenarların toplamına nispetle en büyüktür.-

İslâm'ın koyduğu bu sistem, en tabii sistemdir. Kazanç, eşya ile olur ve insan kazanır.

O halde sermayesiz veya emeksiz kazanç düşünmek dahi mümkün değildir. Bu, en basit insanın bile görebileceği ilmi bir hakikattir.

Şimdi bu esastan doğan neticelerden sadece ikisini arz edelim:

1. Çalışmadan kazanma yoktur.

Avrupa'nın kazanç formülünde insanlar, çalışsın çalışmasın, iş yapsın yapmasın sadece emeklerini koymakla ücrete hak kazanırlar.

Bir memur, iş olsun olmasın daireye gidip geldikçe devletten ücret alır. Devlet ona 'işim yok, gelme' diyemez. Bir işçi için de hal böyledir. İş yapsın veya yapmasın işe geldi mi patronu ona ücretini vermeye mecburdur. Hatta patron, işim yok diye işçisini çıkaramaz.

Patron, işçisi ister iş yapsın ister yapmasın asgari de olsa bir ücret vermeye mecburdur. Elde ettiği randımanın düşük olmasından dolayı yevmiyesini düşüremez. Çünkü Avrupa anlayışında, emek, başlı başına kazanç kaynağıdır.

Gerçi Avrupa'nın kötü niyetli veya cahil düşünürleri bunu sosyal adalet kisvesi altında yapmaktadırlar, ama, bunun hakikatle hiç bir ilgisi yoktur. İşçi ve memurun hayatını ve çalışmadan kazanmasını garantiye alan bir nizam -Avrupa nizamı- işçi ve memur olmayanlar için aynı sosyal adaleti niçin düşünmemektedir. Sonra çalışmayan küçük, yaşlı ve hastalara yaşama hakkı tanımayan bir cemiyet nasıl payidar olabilir?

İş bulanların asgari ücretlerini tahdit eden kanun, iş bulamayan acizlere hiç bir yardımda bulunamamaktadır. Buna kanun değil, zulüm ve işkence aracı demek daha doğru olur.

İşte İslâmiyet'te bu şekilde bir memur ve işçi teminatı yoktur. İş varsa devlet ehline verir, yaptırır ve ücretini öder. Devlete ait iş yoksa vatandaş rızkını başka yerde arar. Devamlı memur olarak devlete tapulanmış kimse yoktur.

Patron iş varsa verir ve pazarlıkta tespit edilmiş ücreti öder. İş yoksa veya ücreti beğenmemişse, vatandaş başka yerde iş arar. Devlet, işverenle işçi arasına katiyen giremez.

Devletin 'muhtaçlara yardım fonu' vardır. Bir kimse iş bulamamışsa, geçinmek için serveti de yetmemiş ise, devlete müracaat eder. Devlet de bütçesinden ona geçim yardımında bulunur. İşte esas sosyal adalet budur. Bunu memur, işçi, köylü, şehirli ayırımı yapmaksızın her vatandaşa aynı şekilde uygular. Çünkü İslâmiyet'te yaşamak yalnız çalışanların değil, bütün vatandaşların, hatta yabancı da olsalar bütün insanların hakkıdır. Çalışma karşılığı olan kazançtır, yaşama hakkı değil. Yaşama, insan olma karşılığıdır. İnsanlar yaşamak için değil, kazanmak için çalışırlar.

Bütün bu neticeler, kazancın emek ve sermaye çarpımından meydana gelmiş olmasından çıkmaktadır.

2. Çalıştırmadan sermayeye kazanç yoktur. -Faiz yasağı.-

Kazancın bir unsuru olması hasebiyle sermayenin kâr etmeye hakkı vardır. Ancak emeksiz sermaye iş göremeyeceği için, hiç bir suretle sermaye kazanca hak kazanamaz. Yapılan bir işte elde edilen kazanç, sermaye ile emek arasındaki serbest anlaşma neticesinde paylaşılır. Kazanç olmadığı zaman emek ücrete hak kazanamaz. Buna mukabil, Zarar edildiği zaman da, emek hiç bir şekilde zarara iştirak etmez. Çünkü sermaye zarar etmiştir. Çalışanın da, mesela kolu kırılırsa hiç bir tazminat talep edemez. Kazanç olursa, kazanca giren iki unsurdan her biri bunu paylaşırlar. Unsurlardan birinde bir eksilme olursa, diğeri onu tazmin etmez.

İşte sermayeye tanınan kazanç, bu riziko karşılığıdır. Emeğe tanınan nafakasından fazla kazanç da yine kendi rizikosu karşılığıdır.

Bu konuda son hükmü bildirelim:

İslâmiyet'te faiz ve garantili maaş müessesesi yoktur. Çünkü bunların her ikisi de kazanmanın formülüne, yani:

$Kazanç = Sermaye * Emek$

Formülüne aykırıdır.

İSLÂM AÇISINDAN KOMÜNİZM VE KAPİTALİZM

Marks'ın 'Kapital' isimli kitabı yalanlar kumkumasıdır. İçinde olmadık hadiseler uydurulmuş, güya tarih ve isimleriyle verilmiştir. 'Kapital' bir kan ve ihtiras mecmuasıdır. İçerisinde kin ve intikam, küfür ve sataşmalarla doldurulmuştur. Kitap, okuyucuları kandırmak için başvurulacak hilelerin bir sergi yeridir. Fakat bunları cevaplayacak değilim. Ne zamanım, ne de haysiyetim buna müsait değildir. Sadece ben iğne ucu ile kazıyıp bulabildiğim fikirlerini mukayeseli bir şekilde cevaplandıracağım.

* * *

Marks- Bir malın iki değeri vardır. Biri maliyet değeridir. Onu elde etmek için sarf edilmiş paraların toplamı bu maliyet değerini verir. Bu maliyete işçinin ücreti de dahildir. Bir de malın kullanma değeri vardır. Bu da alıcının ihtiyacını karşılayacak değerdir. Bu değer maliyet değerinden daha fazladır.

Patron maliyet değeri ile imal ettiği bir malı kullanma değeri ile gene işçiye satar ve böylece kâr eder. Halbuki mal patron tarafından değil işçi tarafından istihsal edilmiştir. Patron ortadan çıkmalı ve işçi malı maliyet değerinden alabilmeli.

Kapitalist- İşçi ücretini zaten çalışırken baştan almıştır. Malı işçi değil, patronunu malı ile istihsal etmiştir. Patronun sermayesi olmasaydı işçi bir iş yapabilir miydi? Alıcıya da ihtiyacını karşılayacak değeri ile vermekle hiçbir kimsenin hakkını yememiştir. Kendi sermayesinin hakkını almıştır.

Müslüman- İkiniz de yanılıyorsunuz. Mal ne maliyet değeri ile satılmıştır, ne de kullanma değeri ile satılmıştır.

Mal, mübadele değeri ile satılmıştır. Bu değerde maliyet değerinden daha büyük ve kullanma değerinden daha küçük bir değerdir. Kazanç patronla işçi arasında paylaşılmıştır. Bu paylaşma nispetini ise alıcı ile satıcının pazarlıkta gösterdikleri kabiliyet ve maharetle taayyün etmiştir ve bu sahada insandaki iradenin bir tatbik şekli gerçekleşmiştir. Bunun için inhisarcılığı önleyelim yeter.

* * *

Marks- mal, sermaye ile emeğin birleşmesinden doğmuştur. Mal cansızdır. O bir şey artıramaz. Emek ise canlıdır, çoğaltma kabiliyeti vardır. Artan değer, kazanç işçinin, emeğin hakkıdır. Patron ortadan çekilmeli.

Kapitalist- canlı, canlıyı meydana getirir. Canlıdan eşya çıkmaz. Eşya, eşyadan yapılır. Emek, ücret olarak hakkını zaten almıştır. Artık değer, kazanç emeğin değil, sermayenindir. İşçinin başka bir hak istemeye yetkisi yoktur.

Müslüman- İkinizde yanılıyorsunuz. Kazancı, artık değeri ne kendi başına emek, ne de sermaye meydana getirilmiştir. Artık değeri, kazancı sermaye ve emeğin birleşmesi meydana getirmiştir. Neticede serbest pazarlık usulü ile bu artık değer, kazanç sermayedarlara işçi arasında paylaşılmalıdır. Adil ve faydalı sistem budur. Bunun için de serbest pazarlık usulü konmalıdır.

* * *

Marks- insan kendisinin yaşaması için lüzumlu şeyleri temin için çalışmalıdır. İşçi daha ziyade patronların zenginliği için çalıştırılmamalıdır. Patronlar kazançlarını işçilerin fazla çalışmaları sayesinde elde ediyorlar. Patronlar ortadan çekilmeli ve işçilerin çalışmalarını azaltmalıyız.

Kapitalist- Patron işçinin çok çalışmasından kazanmıyor. Kendi sermayesine kazandırıyor. İşçiye ücret ödüyor. Sermaye sayesinde işçi, iş buluyor. O daima çalıştığıının karşılığını alıyor.

Müslüman- İnsan yaşamak için değil, çalışmak için yaratılmıştır. Kainatta her varlığın işi olduğu gibi insanın da işi vardır, vazifesi vardır. Çok çalışmak vücut için, sağlık için iyidir. Ancak, her çalışan karşılığını almalıdır. Çok çalışan çok kazanmalı, az çalışanın kazancı azalmalıdır. Bunu da serbest rekabet sistemi sağlar, bütün mesele bunu korumaktır.

* * *

Marks- Patron her seferinde biraz daha parasını arttırır. Para muayyenidir. İşçiden her seferinde biraz daha para alır. İşçinin parası biter ve işçi borçlanmaya başlar. İstihsalı artırmak daha verimli çalışmak işçiye daha çok sömürür. Patron ortadan çekilmeli, patronun ihtiraslı esaretinden işçi kurtulmalı.

Kapitalist- Memlekette ne kadar istihsal çoğalırsa mal o kadar ucuzlar ve işçiler bu sefer az para ile çok mal almak suretiyle kendi refahlarını arttırır. Patron malı üretilip kendisi kullanmıyor ki, bütün

Üretilen mallar yine iŖiŖiye gidiyor. Patronun sermayesi artıyor demektir. Neticede iŖŖilerin ücretleri artacak demek. Burada iŖŖinin zararı nerede? Bilakis patron iŖŖinin sadık hizmetkârı oluyor.

Müslüman- Marks, sen yanılıyorsun. Zenginlik para artıŖı değil, mal artıŖıdır. Ve ikisi birbirinden ayrıdır. Mal üreticiden istihlak edene giderken para aksi yolu takip eder.

Kapitalist, sen de yanılıyorsun. Her zaman mallar iŖŖilerin kullanacağı halk ihtiyaçı mallar olmaz. Zenginlerin lüks ve israf malları üretilirse bundan iŖŖi ne kazanabilir? O halde iŖŖinin elinde para olmalı ki mal satın alınabilsin. Bunu da patron para biriktireceği yerde mülk edinirse temin eder. Faiz, parayı toplamaktır. Ticaret, mlk toplamaktır. Bu hastalıktan kurtulma yolu faizin kaldırılması, servet ve para vergisi demek olan zekat sisteminin kurulmasıdır.

* * *

Marks- İnsan baŖlangıŖta kendi alıŖıp yaŖıyordu. Sonra yaptıklarını satmaya ve kendisine lazım olanı almaya baŖladı. Daha sonra atölyeler kuruldu, iŖŖi patronun yanında alıŖmaya baŖladı. Sonra atölyelerin birleŖmesinden fabrikalar doğdu. İŖŖi fabrikada dönen arkın bir kolu oldu. Bu geliŖmede insan serbestliğini kaybetti. nk mŖteri bulmak ve onun keyfine gitmek mecburiyetinde kaldı. Atölyeye gidince de hürriyetini kaybetti. Patronun emrine girdi. Hele fabrikada insanlığını kaybetti, bir makinenin parası oldu. Neticede bugünkü medeniyet iŖŖinin sefaleti ve kayıpları ile doğdu. Hak onun, patrona ne oluyor? ekilsin aradan.

Kapitalist- İnsan baŖlangıŖta ok yoksuldu. Hi bir Ŗeyi yoktu. Alıp satmaya baŖlamakla yoksulluğu gitti, refah ve bolluğa kavuŖtu. Bir atölyede bir patronun yanına gitmekle teknik zorlukları yendi. Yalnız baŖına baŖaramayacaęı Ŗeyleri Ŗimdi gayet kolayca baŖarıyordu. Fabrikaya gitmekle hayatını emniyete aldı. Onda artık zarar etme, kazanma korkusu yoktu. Her gün alıŖacak ve ücretini muntazam alacaktır. İŖŖi bugün bu saadete patronun alıŖması sayesinde eriŖti. Bu velinimetini unutmamalıdır. Patron yok olursa medeniyet ortadan kalkar.

Müslüman- İkinizin söylediği de doğrudur. GeliŖme hem iŖŖinin serbestliğini, hürriyetini ve insanlığını selb etti, hem de iŖŖinin refahını, rahatını ve emniyetini sağladı. Zaten her Ŗeyin iyi ve kötü tarafı vardır. Bundan dolayı her Ŗeyin aŖırısı zararlıdır. Orta yol tutulmalıdır. GeliŖme iŖŖinin ve patronun mŖterek eseridir. Hibiri ihmal edilemez, ortadan kaldırılamaz. Yalnız diğeri aleyhine geliŖmemeli, muvazene devam etmeli.

* * *

Marks- İŖŖi günlük alıyordu. Saatlik aldı, daha ok kazansın diye ok alıŖtı. Sonra para baŖına almaya baŖladı. Daha ok alıŖtı. Patronlar iŖŖinin canını aldı. Artık ekilsinler de nefes alsın iŖŖiler.

Kapitalist- Günlük alıyordu. Hem az kazanıyor, hem de bir gün akŖama kadar esir kalıyordu. Saatlik almaya baŖladı, hem daha adil ücret almaya hem de daha ok servet olmaya baŖladı. Hele para baŖına olunca nerde ise eski hürriyetine kavuŖtu. İŖŖi alıŖıyorsa kendi kazancı iin alıŖıyor. Patron onun hürriyetini iade etmiŖ olmakla vazifesini sonuna kadar yapmıŖtır.

Müslüman- Evet, işçilerin parça başına götürüye gitmesi işçinin hürriyetini ve kişiliğini iade etmiştir. Bu yol geliştirilmelidir. Fakat işçinin alacağı para azaltılmamalıdır.

* * *

Marks- Üretilen mahsul ikiye bölünür, bir kısmı işçi ve patronların kullanmasına verilir. Diğer kısmı da tekrar istihsal vasıtalarının tesisinde kullanılır. Burada arttırılıp devamlı olarak biriken mal işçinin olduğu halde patron gasp ediyor. Patron aradan çekilmeli, işçi kendi istediği kadar arttırmalıdır.

Kapitalist- Artan kısım sermaye ile meydana gelmiştir, gene işçiye iş bulunması için kullanılacaktır. Burada gasp yok, hizmet var.

Müslüman- Artan değer patrona gitmeli, fakat artırma nispetini tayinden işçinin tesiri olmalıdır. İşçi aldığı para ile pazara giderse istihsal, bankaya giderse yatırım istiyor demektir. Demek oluyor ki bankalar sadece yatırım kredisini açmalıdırlar. Ticari kredi kaldırılmalı.

* * *

Marks- kullanılan mal ikiye ayrılır. Büyük kısmı patronlar için, küçük kısmı de işçiler için kullanılır. Patronlar aradan çekilmeli, herkes eşit şekilde harcamalı.

Kapitalist- Patron bunu kazanmıştır. Kendi hakkıdır. Sonra patronlar çok azdır. Bunların israfı bir şey ifade etmez. Belki diğerlerin de çalıştırıp zengin olmalarını teşvik eder.

Müslüman- Memlekette zararlı olan şeylerin istihsalı yasak edilmeli. Zengin olma yolu herkese açık tutulmalı. Fakat zenginin refahını da tabii hak kabul etmeliyiz.

* * *

Marks- Patron, işçileri idaresi altına alıyor. İşçilerin hürriyetlerini kısıyor, onlara zulmediyor. Patronluk ortadan kalkmalıdır.

Kapitalist- Patron kalkarsa yerine fabrika müdürleri gelir. Hem beceriksiz hem de kazancı düşünmeyen ve siyasi ihtiraslar taşıyan bu müdürler fabrikatörlerden daha çok zulüm yapacaktır. Patron fabrikanın menfaatlerini düşünür. Bunun da işçiye iyi bulundurmakla kabil olacağını bilir ve işçiye iyi muamele eder. Halbuki devlet memuru bunu düşünmez. İşçi daha çok ezilir.

Müslüman- Her zümrede kötü insan vardır. Kötü insan vardır diye o zümre imha veya ilga edilmez. Sadece kötülerle mücadele edilir. Bunlar cezalandırılır. Patronluk kalkamaz, ancak kötü patrona karşı işçi korunur. Bun da devlet:

Faizi yasak eder ve bütün paraların zenginlerin elinde toplanmasını önler.

Zekat alarak zenginlerin alabildiğine zengin olmalarını önler.

Alınan zekattan yoksullara hiç bir karşılık almaksızın dağıtılır. İşçilere çalışmadan da yaşama imkanını sağlar.

Alınan zekattan küçük müteşebbislere yardım eder.

İşçi ve küçük müteşebbisten hiç vergi almaz.

Bir ferдин tek başına başaramayacağı büyük işleri devlet Marks'ın dediğı gibi, bedelsiz olarak yapar. Mesela yol yapar. Enerji nakil hatlarını döşer. Hiçbir karşılık almaksızın halkın hizmetine sokar. Orta müteşebbisler faizsiz krediler dağıtır. Büyük müteşebbise karşı korur.

* * *

Marks- ben yine tekraren diyorum ki: Üretimi arttıran vasıtalar işçinin serbestisini, hürriyetini ve kişiliğini ortadan kaldırmıştır.

Kapitalist- Hayır aksine, bunlar, işçiye refah, kolaylık ve emniyet getirmiştir.

Müslüman- İkinizin söylediğı de doğrudur.

* * *

Marks- Üretim vasıtalarının artması, işin muhtevasını azaltmış, işsizlik doğurmuştur.

Kapitalist- Aksine, üretim vasıtalarının artması yeni iş yerlerinin doğmasına ve çoğalmasına hizmet etmiş, yeni iş yerleri yaratmıştır.

Müslüman- Kapitalist haklıdır. İşçi sınıfını zaten bu makineler doğurdu.

* * *

Marks- İş bölümü işçiye körletmiş, cahil bırakmıştır.

Kapitalist- Aksine işçiye bir işte mahir kılmış ve her işçinin iş yapması imkanı sağlanmıştır.

Müslüman- Her ikisi de doğru.

* * *

Marks- Çalışma şartları gittikçe anormalleşmektedir.

Kapitalist- Bilakis gittikçe düzelmektedir.

Müslüman- İlk devirlerde imkansızlık yüzünden anormalleşiyordu. Şimdi ise teknik gelişmiş ve istihsal vasıtaları çoğalmıştır. Durum iyiye gidiyor.

* * *

Marks- İşçi baskı altında esir ve istibdatla inliyor.

Kapitalist- Aksine hayatı emniyete girmektedir.

Müslüman- İşçi ayrı ayrı patrondan zayıftırlar. Devlet onu korumalıdır. Mali yardımla desteklemelidir. Birleşince de işçiler daha kuvvetlidir, o zaman da devlet patronları korumalı.

* * *

Marks- İşin çalışma süresi uzuyor.

Kapitalist- Makinelerin icadıyla işçilerin işleri hem rahatlıyor, hem de kısalıyor.

Müslüman- Marks, sen çok tenakuzlara düşüyorsun. Demin makinelerin iş muhtevasını azalttığını, şimdi de iş saatlerinin uzatıldığından bahsediyorsun. İşçiye kendi ihtiyarı ile çalışma imkanı sağlanmalı. Çok çalışan çok kazanabilmeli. Bu, en ideal bir şekil, nasıl oluyor da bu kötü bir şey ilan ediliyor.

* * *

Marks- Kadın ve çocuklar çalışıyor.

Kapitalist- Kendi istekleri ile ve hafif işlerde.

Müslüman- Bunda kötülük değil, iyilik vardır. Kapitalist! Marksı, sen doğurdun, çünkü sen Allah'ın emirlerini dinlemedin. Zekât vereceğin yerde kitabında yasaklanan faizi aldın. Şimdi kendi piçinle canını vermektesin. Beni dinlersen kurtulabilirsin. Faizden vazgeç ve zekâtını ver, yoksa Marks söylemeye ve yapmaya devam edecektir.

* * *

Marks- "İlk birikmenin biricik kaynağı kılıç ve ateş olmuştur. Hiçbir zaman bu tatlılıkla sağlanmamıştır. Bugün ise üretim vasıtaları kanın ve ateşin yerine geçmiştir. Gürültüsüz, patırtısız medeniyetle tamamıyla uygun vasıta: AÇLIK!" Tek çare işçilerin nasırlı elleri ile kapitalisti boğmalarıdır.

Kapitalist- Benim ne kabahatim var, durun, beni bırakın, mallarım sizin olsun.

Müslüman- Heyhat, baştan dinlemedin. Tavsiyelere uymadın. Kendi günahını kendin çıkardın. Artık şimdiki vaveylan fayda vermeyecek.

Marks, senin de vazifen bitti. Mücrim kapitalizmi büyük bir cinayetle yıktın. Artık senin de vazifen bitmiş, ömrün sona gelmiştir. İşlediğin cinayetin cezasını çekeceksin. Ve böylece yer yüzü iki belalıdan kurtulmuş olacaktır.

* * *

"Allah, insanların kötülerini yine insanlarla defetmiş olmasaydı yeryüzü fesada uğrardı. Allah alemlerin üzerinde fazilet sahibidir." (Bakara (2), 251)

"Karada ve denizde fesat zuhur etmiştir. Bu insanların kendi elleri ile işlemiş olduklarının neticesidir. Böylece belki vazgeçerler diye yapmış olduklarının cezasını biraz tattırıyor." (Rum (30), 41)

"Şimdi siz Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz. İçinizde cimrilik eden var. Cimrilik eden kendine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz muhtaçsınız. Eğer bu emre uymaz da Allah yolunda harcamalar yapmazsanız Allah sizi sizden başka bir kavimle değiştirir de sonra onlar sizin gibi olmazlar." (Muhammed (47), 38)

FAİZSİZ BANKA VE TİCARET

Pakistanlı E. İkbâl Kureşî'nin, Doç. Dr. Salih Tuğ tarafından Türkçeye çevrilmiş Faiz Nazariyesi ve İslâm adlı kitabında, fazlalık faiziyle nesie faizi hakkında uzun malumat verilmiş ise de bazı noktaları müphem kalmış bulunmaktadır.

Fazlalık faizi, zamanla artmayan faizdir. Bin TL'ye mukabil bin elli lira alınır ve bu fazla olan elli lira zamanla çoğalmazsa fazlalık faizi olmuş olur. Cahiliye Arapları arasında bu faiz meşru sayılıyordu.

Nesie faizi ise, zamanla artan faizdir. Bin liraya mukabil, birinci sene bin elli, ikinci sene bin yüz, üçüncü sene bin yüzelli TL. Olarak alınır buna nesie faizi denir. Bu faiz cahiliye Arapları arasında da gayrı meşru sayılıyordu. Ancak her devre sonunda yeniden fazlalık faizi olarak anlaşma yapıyor ve hile-i şer'iyye ile nesie faizine fiilen devam ediyorlardı. Zamanla bu yol ile nesie faizi de meşru hale gelmişti. Sadece her devre sonunda akit yapma mecburiyeti vardı.

Bugünkü dilde bunun adı basit faizdir. Fazlalık faizinin adı ise komisyondur. Mürekkep faiz ise, bin liraya mukabil, birinci devre sonunda bin elli, ikinci devre sonunda bin yüz elli buçuk, üçüncü devre sonunda bin yüz elli sekiz lira olan faiz olup nesie faizinden daha ağırdır ve nesie faizi içindedir.

Kur'an "faizi kat kat yemeyin" derken nesie faizini yasaklıyor. "Faiz almayın" derken de fazlalık faizi yasaklanmış bulunuyor.

Peygamber meşhur fazlalık faizini menedene hadisinde peşin olmayan alışverişleriyle peşin de olsa aynı cinsten malların mübadelesini yasaklamış bulunuyor. Peşin olmayan alış-verişler, ya veresiye satışdır veya mal olmadan alıştır. Bunların ikisi de fazlalık faizi esasına dayanır ve yaşar.

Halka veresiye, taksitle mal dağıtılıyor ve sonra faizi ile birlikte kat kat alınıyor. Bu satış, hem bir faizli muameledir, hem de az sermayedarların ticaretten çekilmesini intac eden bir muameledir. Serbest pazarlık usulünü ortadan kaldırmakta ve 'inhisar rejimi'ni doğurmaktadır.

Bir de tüccarlar halka kredi açmakta, mahsul zamanında hasılayı ucuz bir fiyatla satın almaktadır. Bu da faizli muameledir ve satıcıları mecburi satışa zorlamaktadır.

Bu iki hastalık, bugün cemiyetleri kemirmektedir. On dört asır evvel söylenen adı geçen hadisin bugün neleri ifade ettiğini düşünürsek halimize ağlamaktan başka çaremiz kalmaz.

Peşin yapılan mübadelede de fazlalığı yasaklamış olmasının yine böyle derin bir hikmete mebni olduğu şüphesizdir. Bizim bunu tam olarak bilemeyişimiz onun yokluğuna delil değildir.

Faizsiz banka üzerinde düşünenler, faiz yerine kârı ikame etmeye ve buna göre bir iktisadi düzeni bulmaya çalışıyorlar. Biz bu esasa, yani bankaların kâr şeklinde de olsa kazançlı işlere girişmesine şiddetle itiraz ediyor ve bunun faiz kadar zararlı ve haram olduğuna inanıyoruz. Sözlerimi dinledikten sonra Kureşî'nin de kanaatimize katılacağını zannediyorum.

Faizsiz bankaların bizzat ticari teşebbüslere girişmesi iktisadi, hukuki-içtimai ve dini olmak üzere sekiz manası sebebiyle mahzurludur.

I. İktisadi Mania:

a. Bankaların ticari teşebbüslere girişmesi sermaye muvazenesini bozar:

İktisadi nizamda deveranı göz önüne getirelim. Halk iş yerine gider, çalışır, para ile döner. Pazara gider, mal satın alır. Eve döner. Böylece para, ev-pazar-iş yeri-ev olmak üzere, bunun aksine emek ve

mal, ev-işyeri-pazar-ev olmak üzere birbirine zıt istikamette deveran ederler. Evde ihtiyaç, iş yerinde kazanç, pazarda kâr bu deveranı besler.

Pazardaki kâr, yavaş yavaş bütün parayı tüccarın elinde toplar, halkın elinde para kalmaz, mal alamaz, siparişler durur ve deveran inkıtaâ uğrar. Bu inkıtaın olmaması için azalan verim kanunundan faydalanılarak pazarı "sermaye vergisine" tabi tutmak icab eder ki İslâm'da bunun adı "zekat"tır. Zekât öyle bir vergi sistemidir ki, normal çalışan bir tüccar, kârın tamamı elinden alındığı halde yine son gayretle çalışmaya mecbur eder. Azalan verim kanununa göre sermaye arttıkça kârın yüzdesi düşer. Öyle bir sermaye vardır ki, o miktarda kâr yüzde iki buçuktur. Sermaye daha büyürse sermaye bu kâr yüzde ikiye düşer. Tüccar zekât verince bu meblağda kârın tamamını vermiş olur. Bu kârı yapmış olmasa da yüzde iki buçuğunu vermek mecburiyetinde olduğundan devamlı olarak son gayretle çalışmak zorundadır. Böylece adeta tüccar ücretini aldıktan sonra kârın hepsini zekât olarak verir. Bu suretle azami sermaye sınırlanmış bulunur. Azami sermayenin altındakiler çalışırlarsa azami sermayeye yükselirler. Azami sermayenin üstünde olanlar ise ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar sonunda azami sermayeye düşerler. Biz buna sermaye muvazenesi diyoruz. Bu muvazenenin bozulmasıyla inhisar rejimi doğar. Kapitalizme, sosyalizme, komünizme gidilir.

İşin nevi o işin azami sermayesini tayin eder. Mesela İzmir'de demir ticareti yapanların bu işe ayırdıkları sermaye faraza on milyonu geçerse kâr yüzde iki buçuktan aşağı düşer ve demir ticareti zararlı iş olmaya başlar. Müteşebbisler demir ticaretinden kaçarlara ve sermaye on milyonun üzerinde muvazenesini kurar.

Müteşebbislerin sayısı arttıkça o işte çalışanların çoğalması neticesinde kârın yüzdesi artış kaydeder. Dolayısıyla azamî toplam sermaye de yükseliş görülür. Buna mukabil Şahıs başına düşen kâr azalır. Dolayısıyla müteşebbislerin sayısı da azalır. Böylece müteşebbis sayısı üzerinde de bir muvazene kurulmuş olur. Faraza bu da on tüccar olsun.

Müteşebbisler arasında rekabet vardır. Herkesin azami sermayesi kabiliyetine göre farklıdır. Ortalama azami sermaye bir milyon olduğu halde çalışkan ve kabiliyetle için bu, iki milyon ve kabiliyetsiz için beş yüz bin olabilir. Eğer şahıs kendi kabiliyetine göre olan sermayeden daha fazla sermayeye sahipse zarar edere. Ve kendi sermayesine döner. Böylece sermayenin dağılışı üzerinde de zekât bir muvazene kurmuş olur.

Şimdi bu piyasanın içine bir milyon kredi açtığımız başka bir şahsı demir müteşebbisi olarak soktuğumuzu farz edelim, neticelerini sıralayalım:

Demir piyasasının azami sermayesi on milyon idi, biz bunu on bir milyon yaptık. Diğer tüccarlar zarar ederek piyasa tekrar on milyona düşmek mecburiyetindedir. Bu ise hem hukuken, hem de iktisaden mahzurludur.

Müteşebbislerin muvazenesi on kişi idi, biraz sonra birisi iflas edecek ve on bir kişi tekrar on kişiye dönecektir. Bu da mahzurludur.

Kredi verdiğimiz şahsın kabiliyeti meçhuldür. Ekseriya tecrübesizdir. Verdiğimiz krediyi azami sermaye olarak tutmaya kabiliyeti yoktur. Bu muvazeneli nizamda zarar edecek ve hem kendisini ve hem de bankayı zarara sokacaktır.

Bundan dolayıdır ki, İslâmiyet'te ticari kredi açılmaz. Herkes sermayesi ile ticaret yapmaya mecburdur. Ancak küçük esnaflar için sermaye yardımı yapılır, kabiliyeti varsa yükselir, büyük tüccar olur. Yoksa başka işe girişir. Kur'an'da mevcut -fukara- müessesesi işte bu sermaye yardımını temin eden bir müessesedir.

b. Bankaların ticari teşebbüslere girişmesi yatırım muvazenesini bozar. Ev-iş yeri-pazar-ev arasında deveran eden emek, mal ve ona zıt istikamette deveran eden para sistemine mal deveranı diyoruz. Mal deveranının yanında bir de imar deveranı vardır. Bugünkü dilde buna yatırım deniyor. Bu da şöyle olur; halk eline geçirdiği paranın tamamını pazara götürüp mal satın almaz. Çeşitli sebeplerden dolayı bir kısmını tasarruf eder, biriktirir. Bu biriken paralar yavaş yavaş piyasadan parayı çeker. Alış-verişler durur, mal deveranı inkıtaa uğrar. Bu inkıtaın olmaması için bu parayı tekrar deveranın içine sokmak icap eder. İşte bankalar bu işi görür ve bankasız bundan dolayıdır ki iktisadi nizam kurulamaz. Faizsiz bankaları doğuran da bu ihtiyaçtır. Faizsiz bankaları kurmadığımız müddetçe faizi yasaklamak mümkün değildir. Halk biriktirmiş olduğu parayı bankalara yatırır. Bankalar yatırım kredisini açar ve mal yerine imarda bulunur. Halk, bankaya ne kadar para yatırmışsa o kadar malı az istiyor demektir. Yani halk diyor ki, ben yüzde şu kadarını gelecek için ayırıyorum. Malı ona göre az istihsal ete. Piyasaya fazla malın sürülmesi iktisadi krizler yaratır. Halbuki imarın fazlalığı hiçbir krize sebep olmaz. İşte bundan dolayıdır ki bankalar yalnız yatırım kredisini açmalılar. Ticari kredi açmamalılar. Şimdi ticari kredi açtıklarını düşünelim; tüccar bu kredi ile mal satın alacak, halbuki halkın elinde bu malı satın alacak para olmadığı için fiyat düşecek, fabrikalar duracak, halk çalışmayacak ve iktisadi kriz başlayacaktır.

Tasarruf edilen para bankaya, bankadan iş yerine, iş yerinden tekrar eve döner. Buna zıt istikamette emek iş yerine, iş yerinden borç senedi bankaya, bankadan mevduat senedi eve döner ki, neticede halk çalışarak memleketi imar eder ve mevduat senediyle buna hissedar olur. Böylece hem bir yatırım deveranı doğar, hem de mal deveranı beslenmiş ve muvazenesine hizmet edilmiş olur.

II. Bankaların ticari teşebbüslere girişmeleri hukuken de mahzurludur.

a. Para malın ve emeğin değerini ölçer. Mübadele inkısam ve ikrazda alıp verilen senettir. Amme tarafından hamiline tekeffül edilmiştir. Bu tekeffül paraya nakdiyyet kazandırmıştır. Yani hamili her zaman, her yerde her şey satın alma gücüne sahip kılar.

Şimdi bu tekeffüllerin nasıl karşılandığını teker teker inceleyelim:

Para ücret tekeffülü ise o emekle iş yapılmış mal veya gayri menkul olarak sermaye karşılığı intikal etmiş bulunmaktadır. Bu itibarla amme bunu tediye etme gücüne sahiptir.

Para bedel tekeffülü ise malın el değıştirmesinden ibaret olup amme için tekeffülde artma veya eksilme mevcut değildir.

Para kâr tekeffülü ise daha evvel yaptığımız izahlardan dolayı amme bunu zekât olarak tahsile selahiyyetli kılınmış olduğundan ammenin karşılıksız bir tekeffülü kalmıyor.

Bankaların onda bir mevduata karşılık bunun on misli bir ikrazatı devlet tekeffül edince karşılıksız bir tekeffül olur. Bu tekeffül bizatihi gayrı meşrudur. Başkalarının gelecek emeklerini şimdiden satmaktan başka bir şey değildir. Bu, borcu artan borçla ödemeye çalışmaktır. Sonu hüsrandır.

Kaldı ki böyle bir tekeffülün bir şahıs ve zümre lehine olması hiçbir hukuki mesnede dayanmaz. Madem ki bu emeksiz ve sermayesiz ammenin tekeffülü ile elde edilen bir kazançtır, bunun ammeye ait olması zaruridir.

Bundan başka bir izahı şöyle yapabiliriz: Mal ve emek hareketi kadar para da hareket ederse fiyat ve ücretler muvazenede kalır. Para, mal ve emekten daha fazla hareket ettiği takdirde, paranın miktarı artmadan da mal ve emeğin değeri yükselir, pahalılık olur, yani muayyen kişilere yaptığımız karşılıksız tekeffül, diğer tekeffüllerimizi hakkıyla yerine getirmeyişimizle haksızlık etmiş oluruz.

b. Sermaye, istihlak ve istihsal arasındaki dengesizlikleri karşılayan bir depodan başka bir şey değildir. Farz edelim ki, cemiyette on ton buğdaya ihtiyaç vardır, bu ihtiyaç her güne müsavaten taksim edilmiştir. Halbuki istihsal senelik olmaktadır. Sermayesiz piyasa olsaydı, hasat zamanı buğdayın değeri sıfıra yaklaşır. Yıl sonuna doğru ise en yüksek değere çıkardı... Halbuki sermayedar bunu normal bir fiyatla satın alır ve yavaş yavaş müşterilere satar, işte bu suretle fiyatları sermaye kararlı kılar. Sermayeye ücretin üstünde bir kârın tanınması sermayenin muhafazası, yani gelecek zararların karşılanması içindir. O halde nerede sermayeye bir kâr tanınmıyorsa o, sermaye zararlarını mütekeffil olduğu içindir. Zararları mütekeffil olmayan bir sermayeye kâr tanınamaz.

Şimdi bankaya verilmiş olan paralar zararı tekeffül edemeyeceklerine göre kâra da iştirak edemezler. Bankalar da ikrazda bulunurken iki halden birini takip edeceklerdir. Ya teminat alıp ikrazda bulunacaklar, böylece zararı tekeffül etmeyecekler, o takdirde kâra da iştirak edemezler veya zararları tekeffül ederek kâra da iştirak edecekler. Birinci halde bankaların şirket halinden çıkmış olması demektir. İkinci halde ise kendilerinin olmayan ve maliklerinin müsaadesi bulunmayan bir sermayeyi teminat olarak, yani zararı karşılayan bir vasıta haline getirmektedirler ki, bu da doğrudan doğruya hile veya emanete hıyanetten başka bir şey değildir.

Zarar vaki olunca veya ticaretle iştigal eden bir banka iflas edince borçlar kim tarafından ve nasıl karşılanacak?

III. Bankaların ticari teşebbüslere girişmeleri içtimai bakımdan da mahzurludur.

Halk, parayı muhafaza ve tasarruf kolaylığı sebebiyle bankaya yatırır. Ammeye menfaati olduğunu da biliyorsa bunu seve seve yapar. Yatırmış olduğu paranın kendisini sömüren bir zümre tarafından

ticaret metai olarak kullanıldığını öğrendiği takdirde parasını bankaya değil kasasına yatırır. Bunun neticesinde baştan izah ettiğimiz iktisadi kriz doğar.

Parasını on misli değerlendirerek kullanan bir şirket, cemiyeti sömürmeye başlar. Neticede inhisarcılık ve malum rejimler doğar. Neticesi faizden farklı değildir.

Bu nevi banka kurmak daima kârlı olup hiç bir zararı mutazammın olmadığından her müteşebbis böyle bir banka kuracaktır. Paralar dağılacak, emniyet kalkacak, bankaların gördüğü vazife görülmemiş olacak.

Ticari işlerle meşgul olan bir banka mevduatı yalnız kendisi kullanacak, başka kimselere ikrazda bulunmayacaktır. Böylece ticari rekabette hakim olan teşebbüsler diğer küçük ve orta teşebbüsleri ortadan kaldıracak, inhisar rejimini doğuracaktır. Faizli bankaların yaptığı da aynen budur. Daha fazla olarak cüzi de olsa mevduat sahiplerine ödenen karşılıktan da kurtulmuş olacaktır.

Netice, ticaret ile meşgul olan bankaların içtimai zararları, faizli bankalara kadar olup, sadece isim değişikliği vardır. Zaten bugün birçok bankalar faizli ikrazda bulunmayıp, kârı yüzde yüz olan teşebbüslere katılmaktadırlar. Bunlar büyük güç sahibi olduğundan piyasayı inhisarlarına almışlar ve zarar etme ihtimallerini bertaraf etmişlerdir. Hata Avrupa'da birçok mevduatı faizsiz kabul etmektedirler. İlk görünüşte faizsiz banka gerçekleşmiş gibi görünüyor. Halbuki bu, faizin semirmiş ve artık bütün rakipleri bertaraf etmiş olmasından, yani memleketin bütün parasını kendisinde cem etmiş olmasından başka bir şey olmayıp kemali zevaline işaret gibi bir şeydir.

İktisadi, içtimai ve hukuki bakımından, ticari bankaların faizli bankalardan hiç bir farkı olmadığı herhalde tavazzuh etmiş bulunuyor.

İSLÂM'DA FİYAT TAHDİDİ MESELESİ

Sosyalistler, fiyatta maliyeti esas alır ve maliyetten üstün satışları ahlaksızlıkla tavsif ederler. Bunun için ya ticareti hiç kabul etmezler veya kâr haddini tayin ederler. Azami kâr haddi korlar. Asgari bir ücret tayin ederler. Yevmiyeli personelin azami mesaisini, çalışma saatlerini tahdit ederler.

İslâmiyet'te, kâr haddi yoktur. Malın fiyatı tahdit edilmemiştir. Asgari ücret kaydı olmadığı gibi azami mesai saatleri veya mecburi tatil saat ve günleri mevcut değildir. Bunların şer'i delillerini daha aşağıda, bilahare arz edeceğim. Daha evvel fiyat tahdidi üzerinde ekonomik mütalaa etmek istiyorum.

1. Eğer yeryüzünde ilk maddeler sonsuz ve aynı emekle her zaman aynı mal istihsal edilmiş olsaydı o takdirde fiyatların maliyetle hesabı düşünülebilirdi. Hal böyle olmayıp yeryüzü mahdud olup hiç bir yer diğerine benzememektedir. Kiminde çok az bir emekle pek fazla mahsul elde edilebildiği halde,

kiminde büyük emekler çok az bir verim vermektedir. Malların fiyatları maliyetle tespit edildiği takdirde:

Ucuza mal edilen ama ham maddesi az olan hemen satılır ve biterdi. Sonra o mala ihtiyaç çok fazla da olsa bulunmazdı. Buna mukabil ham maddesi çok olup emeği fazla olan mallar, piyasaya yüksek fiyatla arz edilir, yığılırdı. Alıcısı bulunmazdı.

Fiyatın maliyetle tespit edildiği memleketlerde, insanlar az emekle çok mal elde etmekle uğraşmaz, kolayına geldiği şekilde çok emek sarfıyla az mal elde etmekle yetinirler. Çünkü onlar para kazanmış olmayacaklardır.

Fiyatı maliyetle tespit ettiğimiz takdirde herkes emeğini en verimli sahalarda yatırmayacak en yakın ve en kolay yerleri tercih edeceklerdir. Bu suretle memleketin çok daha verimli yerleri ihmal edilecek, verimsiz yer ve sahalarda büyük yatırımlar olacaktır.

Fiyat maliyetle takarrür edince herkes kolay işleri tercih edecek, yeraltında maden kömürlerinin istihsalı ile kimse uğraşmayacaktır.

Fiyatın maliyetle tespit edilmesi halinde en mühim nokta aynı cins malın çeşitli fiyatları olacaktır. Az emekle istihsal yapanların malları ucuza satılacak, çok emek sarfıyla istihsal yapanların malları pahalı satılacaktır. Yani iyi çalışmış olmayanlar daha kârlı olacaklardır. Bunun satışı nasıl tanzim edilecek? Pahalısını kime, ucuzunu kime vereceğiz?

2. Eğer yeryüzünde insanların ihtiyaçları aynı mallara aynı derecede olsaydı maliyet üzerinde bir fiyat düşünebilirdik. Hal böyle olmayıp her insanın ihtiyacı başka başkadır. İhtiyaç dereceleri de farklıdır. Kiminin boyu uzun, kimi hastadır. Kimi gençtir, kimi ihtiyardır. Bunların yaşadıkları muhit ve şartlar farklıdır. İhtiyaçları da aynı şekilde farklıdır ve ihtiyaç şiddetleri de değişiktir. İnsanın suya, içmek için yıkanmak için ve bahçesini sulamak için ihtiyacı vardır. Fakat ihtiyaç dereceleri farklıdır.

Fiyat maliyetle tespit edildiği takdirde parası olanlar ucuza lüzumsuz malları alıp gelişi güzel sarf edecekler, öbür taraftan ona çok şiddetle muhtaç olanlar açlıktan, susuzluktan ölürlər.

Fiyat maliyeti tespit edilen yerlerde eğer pahalıya mal ediliyorsa onu kimse almayacak, ucuza da satılamayacağından yığılıp kalacak, çürüyecek, bozulacak ve atılacak demektir. Bu ise malı ucuza satmayıp hiçe satmak olacaktır. İşçilerin emeklerini yok pahasına çürütmektedir.

Mallar, maliyette değerlendirilince insanlar, bazı malları ucuza bulmuş olacaklardır. Malları hor kullanacak lüzumsuz yerde israf yapacaklardır. Mesela buğdayın maliyeti arpadan ucuz olabilir. Çünkü arpa Erzurum'da verimsiz yerde ekilmiştir, Adana'da münbit topraklarda. Buğdayı daha ucuz bulan vatandaş hayvana arpa alıp yedirmeyecek, buğdayı yedirecek; sonra insanlar, arpa yemek mecburiyetinde kalacaktır.

Maliyetin fiyatla tespiti halinde karşılaşılan en mühim zorluk müstehlikin ihtiyacını müstahsile bildirememesidir. Bunun neticesinde müstahsil lüzumsuz malları imal etmekte ve lüzumlu malları da yapamamaktadır.

Hasılı, fiyat maliyetle tespit edilince:

mahdut malların muhtaçlara paylaştırılması problemleri çözülemiyor ve anarşi doğuyor, istikrar kayboluyor.

Hangi mallara ne derece ihtiyaç olduğu bilinmiyor ve lüzumsuz istihaller oluyor, bir çok mallar heder ediliyor.

Müstahsil en çok ve en iyi mal istihsal gayretinde bulunmuyor. Gelişme ve ilerleme duruyor.

Müstehlik en az maldan en çok faydalanmayı düşünmüyor, mallar heder oluyor.

Sosyalizm bu problemi görmek istemiyor. Bu noktaları kapalı geçiyor. Yalnız komünizm fert mülkiyetini kaldırarak devleti milletin bir babası halinde bu problemleri halletmek istiyorsa da bunun Rusya'da tatbiki netice vermemiştir.

4. Fiyatları serbest bırakınca yukarıda karşılaştığımız problemlerin hepsi en iyi bir şekilde halledilmiş olacaktır.

Fiyatlar serbest bırakılınca:

Ucuza mal edilse bile, mahdut malların fiyatları yüksek olacağı için malları onlara en çok muhtaç olanlar alacak ve iktisatlı kullanacaklardır ve bu suretle az mallar da cemiyete yetmiş olacaktır.

Fiyatlar serbest olunca pahalı mal edilmiş olanlar ucuza satılacağından alıcıları bulunacak ve fazla mal yığılıp kalmayacaktır.

Fiyatlar serbest olunca herkes az emekle çok mal elde etmeye uğraşacak ve bu suretle istihsal artacak ve refah doğacaktır. Emekler en verimli sahalarda yatırılacak ve en çok lüzumlu mallar istihsal edilecektir. Bu suretle hem emekler, hem mallar en iyi şekilde değerlendirilmiş olacaktır.

Fiyatlar serbest olunca herkes kafasını çalıştırarak ve yeni icat ve keşiflerle daha sağlam ve ucuz mal istihsalıyla uğraşacaktır. Tehlikeli ve rizikolu işler daha çok kârlı olacağından oralarda yatırımlar olacaktır.

Fiyatlar serbest olunca ucuza malı edenler emeklerini daha çok değerlendirmiş pahalıya mal edenler ise emeklerini daha az değerlendirmiş olarak piyasaya aynı fiyatla arz edecekler. Bu suretle aynı malın fiyatı bir olacak veya birbirine yakın olacak, alıcılara taksimi kolaylaşacaktır.

5. Fiyatlar serbest olunca mallar herkese ihtiyacı kadar ve ihtiyacı nispetinde varır.

Az mallar pahalı olacağından herkes o malları mümkün olduğu kadar az kullanacak ve diğerlerini de bırakacaktır. Çok olan mallar maliyeti ne olursa olsun ucuz olacağından herkes o malları kullanmaya çalışacak ve mallar birikmeden kullanılacaktır.

Buğdayın fiyatı maliyeti ne olursa olsun arpadan daha pahalı olacağından herkes hayvana buğdayı değil, arpayı yedirecek ve buğday insanlara kalacaktır.

Malların fiyatları serbest olunca cemiyetin ihtiyacı olan mallar kârlı mallardır. Gelecek sene müstahsiller, bu malları istihsal edeceklerdir. Mal çoğalınca ucuzlayacaktır.

Ucuz olan mallar bir defa istihsal edilince maliyeti ne olursa olsun satılacaktır. Ancak bu malların istihsal edilmesinin kârsız olduğunu gören müstahsiller gelecek sene istihsalden vazgeçecekler ve bu suretle mallar azalacak ve dolayısıyla gelecek sene zarar etmiş olanlar bu sene kâr etmek suretiyle telafi edeceklerdir. Bu sayede müstehliklerle müstahsil arasında anlaşma vuku bulmuş olacak. Mallar piyasada lüzumu kadar istihsal edilecek ne artacak nede azalacaktır.

6. Hasılı fiyatların serbest bırakılması ile:

Mahdut mallar en çok muhtaç olanlara paylaştırılmış olacaktır.

Arz ve talep arasında denge kurulacak, lüzumlu mallar lüzumu kadar istihsal edilecektir.

Emek ve sermaye yatırımları en çok muhtaç olunan mallara ve en iyi yerlerde ve en çok mahsul alacak şekilde yatırılıyor.

Mallar, en çok faydalanılacak yerlerde ve en az kullanılmak suretiyle harcanıyor.

Görülüyor ki fiyat serbestisi Allah'ın insanlara bahşettiği en büyük nimet oluyor. Fiyat serbestisi olmayınca cemiyetin iktisadi nizamı alt üst oluyor.

Faizli nizamda, büyük sermayedarlar teşekkül eder, fiyat halkın elinden çıkıp tröst ve kartellerin arzularına ram olur. Ve yukarıda saydığımız faydaları yapamaz olur. Avrupa'daki bu buhranlar komünizmi doğurdu. Sebep faiz idi. Faizi kaldıracaklarına, fiyatı kaldırmak yeni buhranlara yol açar ve açmıştır. Kurtuluş faizi kaldırmakla mümkündür.

İktisat ilminin diliyle fiyatların tahdidi arz ve talep kanununu bozar ve cemiyetin iktisadi nizamı bozulur. Fiyatların tahdidi daima o nizamı yıkmıştır.

Fiyatların tahdidi ne kadar zararlı ise işçi ücretlerinin kayıtlanması da aynı şekilde zararlıdır. Buna bir misal vermekle yetineceğim:

Bir müteşebbisin bir milyon lira parası olsa, memlekette de iki yüz bin işçi işsiz olsa, şimdi bu müteşebbis iki yoldan birini takip edebilir.

Yüz ameleli çalıştırır, yirmişer lira yevmiye verir ve bir apartman yapar.

İki yüz ameleli çalıştırır, onar lira yevmiye verir ve iki apartman meydana getirir.

Şimdi sosyalistlere sorarım, hangisi daha kârlı?

İkinci halde az ücretle çalışma halinde müteşebbis kâr etmiştir. Bir apartman yerine iki apartman yapılmıştır.

Acaba memleket zarar mı etmiştir? Asla, çünkü memlekette bir apartman daha artmış, birkaç aile bu sayede gecekondu apartman dairesine geçme imkanı bulmuştur. Halk kâr etmiştir.

İşçiler de kâr etmiştir. Yarısı aç kalıp diğer yarısının müreffeh bir şekilde geçinmesi her halde içtimai adalete uygun değildir.

Memlekette yapılan evlerin hepsi halk için yapılmaktadır. Evler arttıkça kiralar ucuzlayacak ve bütün işçilerin bu evlerde oturmaları imkan dairesine girer.

İslâmiyet'te fiyat tahdidi yoktur, demiştim. Haklı olarak bunun delilini benden istemişlerdir.

İslâmiyet'te dört delil mevcuttur. Kur'an, hadis, icma ve kıyas. Bu delillerle devamıza delil arayalım: Asıl olan fiyatların kayıtsızlığıdır. Binaen aleyh delili, tahdit vardır diyenlerin getirmesi icap eder. Yoktur diyenlere böyle bir şey düşmez.

Kur'an'da; "Ey iman edenler, mallarınızı, aranızda sizden rıza ile meydana gelen ticaret dışında butlan ile yemeyin" (Nisa (4), 29) denmektedir. Demek ki, rıza dışında devlet baskısı ile yapılan alış verişler batıldır. Yenmemesi icap eder, haramdır. Herhangi bir tereddüde meydan vermemek için -an teradın=rıza ile- dememiş de -an teradın minkum= sizden rıza ile) demiştir. Yani devletin veya kanunun rızası değil, sizin rızanız mühimdir, demektedir.

Sadece mallarınız demeyip -emvalem beynekum=mallarınızı aranızda- demek suretiyle de bu serbestliğin iç piyasa ile alakalı olduğunu gösterir. Yani İslâmiyet'te dış ticarete devlet müdahalesi esastır.

Akitlerde rıza şarttır. Cebir veya hile akdi iptal eder. Bundan dolayıdır ki, maliyeti yanlış olarak bildiren satıcıya karşı alıcının dava hakkı vardır.

Kâr haddi üzerinde herhangi bir icma takarrür etmemiştir. Kâr haddi üzerinde bir beyan yoktur. Demek oluyor ki kâr haddinin serbestliğinde fiili icma vardır.

Hiz. Muhammed: "Satılacak şeyleri pazara indirilinceye kadar yolda karşılamayın" (Buhari-Müslim) buyurmuştur. "Biri bir kıza talip olursa başkası araya girmesin biri bir mala müşteri olursa araya girmesin" demişlerdir.

Adetlerde kıyas olmaz. Kıyasla olsa olsa örfe uyulur denebilir. Halbuki mevridi nasda kıyasa mesağ yoktur. İslâmiyet'te fazla kâr değil, faiz haram edilmiştir.

Hiç bir müçtehid, kâr haddi hakkında bir mütalaa serdetmemiştir.

Lonca ve ahilerdeki narh ve fiyatlar bir topluluğun siyaset icabı aldığı kararlar olup İslâmiyet bakımından bir mesnedi yoktur. Olsa olsa cemiyetten ihraç kayıtları mevzubahis olabilir.

Devletin iktisadi hayata müdahale etmemesi asıldır. Devlet ancak zaruri hallerde iktisadi hayatı tanzim eder. Bu da harp, yangın, kıtlık gibi fevkalade haller için mevzubahis olur ve geçicidir. Normal halin avdetiyle müdahale de kalkar. Nitekim Türkiye'de Milli Korunma Kayıtları zamanla kaldırılmıştır.

İSLÂM'DA İKTİSADİ NİZAM

Giriş:

Kainat: Mekanda, zamanın varlığı; -Alemlerin rabbi, zaman ve mekan alemini var edip durduran demektir.- (Fatiha (1), 2)

Maddede, kudretin tesiri; -Rahman, madde ve enerji aleminde tesir etme imkanlarını bahşeden demektir.- (Fatiha (1), 3)

Canlıda, hayatın gayesi; -Rahîm, nebatat ve hayvanatı sayı ile mükafatlandıran, karşılığını veren demektir.- (Fatiha (1), 3)

İnsanda, şuurun idaresi; -Din gününün maliki, insan ve şuurun iradesi ile yaptığı işlerden dolayı suale çekip karşılığını veren kimse demektir.- (Fatiha (1), 4) olmak üzere dört rükne dayanır.

İnsan kainatı değil, kainatın şuura olan tesirini bilebilir. Bildikleri takribi ve ihtimalidir.

İnsan: İlimde, dil ile doğruyu düşünen; -Sana ibadet ederiz, derken, ilmimizle seni tanıyacak ve gösterdiğin yolları öğreneceğiz, öğreniriz demiş oluyoruz.- (Fatiha (1), 5)

İmanda, sanat ile güzeli duyan; -Senden istiane ederiz, derken de imanımızı ve imani kudretimizi senden alırız, sana teslim oluyoruz demiş oluruz.- (Fatiha (1), 5)

İktisatta, teknik ile faydalıyı yapan; -Bize doğru yolu hidayet et, derken, Allah'tan iyi amelleri talep etmiş oluyoruz. İktisadi faaliyetimizin iyi olmasını dilemiş oluruz.- (Fatiha (1), 6)

Cemiyette, hukuk ile iyiymiş yaşayan; bir varlıktır. -Gazaba uğrayanların, ne de şaşırmış olanların değil, kendilerine iyilik ettiğin kimselerin, sözü ile de cemiyet içindeki yaşayışımızın sağdakilerle beraber olmasını niyaz ederiz.- (Fatiha (1), 7)

İçtimai müesseseler, ferdi davranışların istatistiki muhassalalarıdır. Fert, bu muhassalalar içinde muhtardır.

Kainat, müspet ilimlerin; insan ise içtimai ilimlerin mevzuudur.

* * *

iktisat, insanların fiili münasebetler neticesinde meydana gelen içtimai müessesedir. Tekniğe dayanır. Mevzuu, istihsal ve istihlaktır. Gayesi, faydayı çoğaltmaktır. İhtimali muhassala esaslarına dayanan kanunları vardır. Hata, kanunu tam olarak bilemeyiğimizden, şartları iyi tayin edemeyişimizden veya ihtimali muhassalayı verecek kadar bir çokluğun olmayışından ileri gelir.

Dil, iktisadi münasebetlerde anlaşma vasıtasıdır.

Sanat, arz ve talebe müessirdir.

Teknik, iktisadın mesnedidir. Hukuk, iktisadi faaliyeti düzenleyen nizamdır.

İlim, iktisadi ve teknik faaliyetleri dirije eder.

Din, cemiyette iktisadi ahlakın yapısını kurar.

Teşkilat, iktisadi faaliyetin şekli ve müeyyidesidir.

Usûlü, evvela meseleleri vaz etmek, sonra her meseleye Kur'an'a dayanarak çözüm yolu aramak, çözümleri birleştirerek sistem kurmak ve sistemin içinde diğer çözülmemiş meseleleri çözmekten ibarettir. İslâm müçtehitlerinin yolu budur.

* * *

Kainat, külli bir nizamdır. Her varlığın, her fert, uzuv, şey ve sistemin bu külli nizam içinde yeri ve vazifesi vardır. İnsanın da kainat ve cemiyet içinde yeri ve vazifesi vardır.

İnsan, çalışmak için yaratılmıştır. -"Cin ve insanı bana kulluk etmelerinden başka bir şey için yaratmış değilim. Ben onlardan bir rızık istemiyorum, bana yedirmelerini de dilemiyorum."- (Zariyat (51), 57-58)

İnsana, çalıştığının karşılığı verilir. -"İnsan için sa'yından başka bir şey mevcut değildir, sa'yı ileride görülecek ve sonra karşılığı tastamam olarak verilecektir."- (Necm (53), 39-41)

İnsan, karşılık için çalışır. -"kötülük yapan,kendine yapmış olur." (Yunus (10), 108), "Şükreden kendisi için şükretmiş olur." (Yunus (10), 108), "Şükreden kendisi için şükretmiş olur." (Neml (27), 41), "Arınan kendisi için arınır." (Lokman (31), 12), "İyilik eden kendine iyilik etmiş olur." (Fussilet (41), 36)

* * *

II.

İlk insan aileler halinde yaşıyordu, fert halinde yaşayan insan yoktu. Kadın evde yemek yapıyor, temizlik işleri ile uğraşıyor, çocuk yetiştiriyor ve evde yapılan işlerde kocasına yardım ediyordu. Vücut ve ruhi yapılışı ev işlerini yapmaya müsait olmayan erkek ise dışarıda iş yapıyordu. Av avlıyor, meyve topluyor ve mütecavizlere karşı koyuyordu. Bu ilk insan hürdü, fakat büyük zorluklarla karşı karşıya idi.

Av ve meyve bulamadığı günlerde açlıkla karşı karşıya idi.

Bol av ve meyve topladığı günler ise fazlasını kullanamadığı için atıp çürütüyordu.

Bazı malları bol bulabiliyor ve bazı malların sıkıntısını çekiyordu.

* * *

İnsanları bu sıkıntıdan kurtarmak için Allah, peygamberleri gönderdi ve mübadele nizamını kurdu.

İnsanlar akşamleyin eve dönerken ibadet yerlerine gidiyor, hem Allah'a tapıyor, hem ellerindeki malları değiştiriyorlardı. Kendisinden fazla olanı veriyor ve olmayanı alıyordu. Fazla mallarını ise bozulmaz ve çürümez mallarla değiştiriyor, eve getirip depo ediyordu. Sonra av avlayamadığı, meyve toplayamadığı günlerde tekrar mabede gidiyor ve günlük ihtiyacı olan mallarla değiştiriyordu.

Bu değiştirmenin muhite teşmil edebilmesi için haftada bir gün meydanda toplanılıyor, hem haftalık ibadetler icra ediliyor, hem de mallar daha geniş çevre içinde mübadele ediliyordu.

Bu mübadelenin daha geniş olarak memleket halkına teşmil edilmesi için dinler, senede birkaç günü, hac günü olarak ilân etmişti, insanlar, her taraftan gelerek senede bir, bir yerde toplanarak yıllık ayinlerini icra eder ve ellerindeki malları mübadele ederlerdi.

İşte namaz ve hac ibadetlerinin iktisadî manası bu idi.

* * *

Beşeriyet geliştikçe tüccar sınıfı ve para doğdu. Halk, malı pazara götüreceği yerde, tüccar malı iş yerinde alıyor ve halkın ayağına götürüyordu. Erkek, çalışıp elde ettiği malı, hemen ilk fırsatta satıyor ve eve para ile dönüyordu. Sonra satış yerlerine giderek istediği malı satın alıyordu. Böylece ilk iktisadî deveren başladı.

Mal, iş yerinden pazara, pazardan eve geliyor, buna mukabil para evden pazara, pazardan iş yerine gidiyordu. Oradan tekrar eve dönüyordu. Para, mala kanallık vazifesi görüyor, iş yerinde kazanç, pazarda kâr, evde ihtiyaç bu deveranı besliyordu.

Bu mesut nizâma bazı hastalıklar arız oldu:

- a. Para pazarda tüccarın elinde toplandı. Halkın elinde para kalmadı ve dolayısıyla iktisadî deveren durdu.
- b. Halk, zengin ve fakir diye ikiye ayrıldı ve zenginler fakirleri ezmeye başladı.
- c. Halkta işsizlik ve parasızlık sefaleti doğurdu.
- d. Zenginlerdeki bol para ise onları sefâhata daldırdı.

Böylece iktisadî çağlardan üçüncünün de ömrü sona erdi

* * *

Allah, yeniden peygamberler gönderdi ve zekât müessesesini tesis etti.

Allah'ın emirleri ile :

I. Ticarî malların saklanıp gizlenmesi yasaklanmıştır.

2. Tüccar sermayesinin kırkta birini her yıl devlete verecektir. Tüccar bunu kazansa da, zarar etse de verecektir. Evinde parayı toplayıp yığanlar da zekâta tâbidir.
3. Devlet toplamış olduğu bu parayı fakirlere ve yoksullara dağıtacak ve yol, kervansaraylar yapacak, borçluların borcunu ödeyecektir ve kölelerin azat edilmesi için harcanacaktır.
4. Mallar israf edilemeyecektir.

Bu emirlerin tatbiki ile yeni bir iktisadî nizam doğdu.

Tüccar, kâr etse de zarar etse de zekâtını vermek mecburiyetinde olduğu için elindeki paralar yavaş yavaş erimeğe başladı. Devletin almış olduğu para halka dağıtıldı. Halk eline geçen para ile pazara gitti. Tüccarlar malını sattı, sipariş aldı. Böylece halk iş buldu. Tekrar eski iktisadî deveran yeniden canlandı. Devlet münâkale imkânlarını da geliştirdiği için bu iktisadî deveran daha da şiddetlendi ve gelişti. Tüccar, servetinin zekâtını ödeyebilmesi için küçük kârlarla ve son gayretle çalışmak mecburiyetinde kaldı. Bolluk ve bereket yine ülkeleri nimetlere gark etti. İşte bugünkü dünya medeniyeti bu zekât müessesesinin neticesidir. Ve Allah'ın bir lütfüdür.

Bu devrin altın çağına da hastalıklar arız oldu.

Bu hastalıklara sebep faizdir. Halk mal ticareti yerine para ticaretine başladı. Para vasıta iken gaye haline geldi. Halk tasarrufa meyletti, tefecilik aldı yürüdü. Memleketi karaborsa sardı. Halk tekrar borçlu ve alacaklı diye iki sınıfa ayrıldı.

Ticaret ve iş yerleri tekellerin eline geçti. İşsizlik arttı. Bir taraftan sefahat, diğer taraftan sefalet, bir taraftan vurgunculuk, diğer taraftan iflâslar, israf, enflasyon ve deflasyon birbirini kovaladı.

Neticede insanlık büyük iktisadî krizler geçirmeğe başladı. Devlet müdahale etmek mecburiyetinde kaldı, devletçilik doğdu, işler yürümedi, diktatörler türedi, halk isyan etti, komünizm doğdu.

Allah, Kur'an'da bu hastalığın şifasını bildirmiş bulunmaktadır :

1. Zekât müessesesi,
2. Karz-ı hasen müessesesi.

İSLÂM'DA DEVLET DÜZENİ VE FAİZSİZ BANKA

Senelerdir İslâmî bir bankanın kurulup kurulamayacağı, kurulursa statüsünün ne olacağı, faiz alıp vermeyeceğine göre ne şekilde mevcudiyetini idame ettireceği münakaşa konusu olmaktadır.

Bu konuda inanan insanların muhtelif görüşleri ortaya çıkmaktadır. Prof. Dr. Sabahattin Zaim Bey, faizsiz bankada giderlerin devlet bütçesinden karşılanmasını adalet yönünden haksız olarak nitelemektedir.

Biz bu görüşe iştirak etmiyoruz. Paraya mutlak olarak bir kazanma şansını tanımıyoruz.

Kâr sermaye karşılığı olmayıp riziko karşılığıdır. Ancak rizikoyu sermaye taşıyabileceğinden kâr sermayenin görünmektedir. Faiz, rizikoya iştirak edilmediğinden meşru değildir. Binaenaleyh rizikosuna katılmadığımız müddetçe banka masraflarını müstakrize yüklemek haksızlık olur.

İslâmiyet bunu da yasaklamış ve bu nevi faize -faizi fazl- demiştir.

İktisadî nizam içinde devletin yeri, İslâmiyet'te tayin ve tarif edilirse, faizsiz bankada giderlerin devletçe karşılanması hususunun mahiyeti daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Devlet, belli bir toprak üzerinde hâkimiyeti elinde tutan içtimaî bir teşkilâttır.

Devletin iki temel vasfı vardır, hâkimiyet ve yurt. Hâkimiyet, o toprak üzerinde kurulu nizama karşı gelen her türlü iç ve dış kuvvetleri bertaraf etme gücüdür. Buradan ilk çıkan mâna devletin yurt içinde kurulu bulunan nizamın bekçisi olmasıdır.

Bekçi olmazsa, nizam olmaz, nizam olmayınca da hiç bir hak ve mülkiyet olmaz. Fertler mülkiyeti devlet adına alırlar ve yine onun adına kullanırlar. Devlet deyince hükümet anlaşılmadığına göre, malların adına fertler tarafından tasarruf edilmesinde bir çelişme yoktur.

Devlet kendi mülkü üzerindeki tasarruf haklarını hükümete değil de bir nizam içinde fertlere vermiştir, hükümet fertlerin elinden bu tasarruf hakkını alamaz, ona bu salâhiyet verilmemiştir. Hükümetin

vazifesi fertlerin tasarruf esnasında nizama riayet edip etmediklerini kontrol etmek, mevcut nizamı yaşatmaktır. Sosyalistlerde devlet ve hükümet mefhumları mütedahil kullanıldığı için devlet haklarını hükümete tanımakta, bu da zulüm olmaktadır. Hükümet, nizamı yaşatmakla vazifeli olduğundan kendisine vergi alma hakkı tanınmıştır.

Hülasa edersek:

1. Bütün mülk devletindir,
2. Devlet mülkteki tasarruf hakkını fertlere tevdi etmiştir. Bunlar belli nizam içinde birbirine devir ederler.
3. Elde edilen kazançlar üçe bölünmektedir.
 - a. Fert bu kazançtan kendisini ve ailesini beslemektedir.
 - b. Fert kendisine tevdi edilen bu devlet mülkünü artırmaktadır.
 - c. Hükümet bu ferde tevdi edilmiş mülkten amme hakkını almakta ve amme hizmetine harcamaktadır.
- Zekât=vergi.–
- 4 — Kazançtaki bu bölünme bir nizam içinde cereyan etmektedir. Fertlerin kendisine ve ailesine ayıracağı kısmı hudutlamak için israf yasaklanmış bulunmaktadır. İsrاف ihtiyaçtan fazlasını kullanmaktır, veya beslenip yaşamamıza yaramayacak şekilde kullanmaktır.

Hükümetin alacağı hisse de yine kati surette tespit edilmiş bulunmaktadır. Hükümet bundan fazla bir şey alamaz. Bu da İslâm devlet nizamının esasıdır.

Mahdut olup tükenmeğe mahkûm amme mülkünden faydalanılarak elde edilen madenler gibi mallardan beşte bir,

Mahdut olup tükenmeğe mahkûm olmayan amme mülkü inhisar altına alınarak elde edilen zirai ve bunlar gibi mallardan onda bir,

Mahdut olup tükenmeğe mahkûm olmayan ve inhisar altına alınmayan mera, ticaret yerleri ve bu gibi sahalarda kullanılan vasıtalar -para, hayvan- kırkta bir hükümet hakkıdır.

Hükümet bunun dışında her hangi vergi ve rüsum alamaz.

Hükümet almış olduğu bu vergi –zekât- karşılığında aşağıdaki işleri yapacaktır. Alınan zekât fertlerden değil fertlerin elinde bulunan âmme mülkünden alınmıştır. Bir nevi mülkün kirasıdır. Devlet tahsil etmiş ve hükümetlere kendilerine tevdi etmiş olduğu hizmetlere karşı vermiştir.

Devlet, hükümete alınan zekât –vergi- karşılığında şu altı hizmeti yaptırmaktadır:

1. Can emniyeti.
2. Mal emniyeti.
3. Akit emniyeti.
4. Alacak emniyeti.
5. Hayat emniyeti.
6. İş emniyeti.

Şimdi bunları sıra ile gözden geçirelim.

1. Devlet, herkesin canını korumakla mükelleftir. Fertlerden birine her hangi bir tecavüz vuku bulur, hayatına, ırzına, hürriyetine kast edilirse, hükümet derhal harekete geçer, evvelâ suçluyu bulur, sonra da kisası tatbik eder. Kisasın tatbiki mümkün değilse veya mağdur kisasdan vazgeçerse diyete –tazminata- mahkûm edilir ve tahsil ederek mağdur ferde teslim eder. Hükümet bu hizmetleri görürken fertten hiç bir suretle hiç bir harç veya ücret alamaz. Fert ücretini savaştırmak ve vergisini vermekle ödemiş bulunmaktadır. Devlet bu işte o kadar vazifelidir ki suçluyu bulamazsa, kendisi öder.

2. Mal emniyeti, tasarrufu fertlere tevdi edilmiş mülkteki bu ferdin tasarruf haklarını devletin korumasıdır. Ferdin zilyet bulunduğu mallara bir tecavüz vuku bulduğu takdirde hükümet harekete geçer ve mütecavizin elinden malı alır ve zilyede teslim eder. Eğer mal heder edilmişse tazmin ettirir. Bunun için de fertten hiç bir masraf talep edilemez.

Devletin buradaki mesuliyeti o kadar fazladır ki, eğer hırsız bulamazsa veya tahsil edemezse, devlet kendisi bunu tazmin etmekle mükelleftir.

3. Akit emniyeti, fertler tasarrufu anlaşmalarla yaparlar. Anlaşma yaparken tamamen serbesttirler. Kimse karşı tarafı anlaşmağa icbar edemez.

Hatta bu hususta hile dahi kullanamaz. Ancak anlaşma vuku bulduktan sonra taraflar anlaşmalara riayetle mükelleftirler. Artık anlaşmalarından rücu edemezler. Taraflardan biri rücu ederse diğeri devlete başvurarak karşı tarafı zorla riayet ettirir, Hükümet akitleri inceleyip hükme bağlamak ve icra etmekle vazifelidir. Bunun için hükümet fertlerden hiç bir harç ve masraf isteyemez.

4 . Alacak emniyeti: Kazançlar, çalışma ve riziko karşılığıdır. Tehlikesi bulunmayan veya emek verilmeyen bir yerde kâr mevzuu bahis olamaz. Bundan dolayıdır ki, kumar ve faiz gibi akitler yasaklanmış, devletçe himaye edilmemiştir.

İslâmiyet'te ödünç sadece bir iyilik olsun diye verilir. Devlet böylece bankaları bizzat işletmekle mükelleftir. Para zaten devlet malıdır. Para içtimaî değerlidir. Fertlerin ihraç etmeleri caiz olmaz.

Alacakları tahsil etmek de devletin vazifesidir. Hatta borçlanma kendi aracılığı –banka- ile yapılmışsa tahsil edilemeyen alacakları devlet tediye eder.

Devlet bütün bunları almış olduğu zekât –vergi- karşılığı yapıp fertlerden hiçbir suretle bir ücret, komisyon ve masraf karşılığını beklemez.

Fert bankaya para yatırır iken devlete emanet etmiş oluyor, bundan bir muhafaza ücreti istemek devletin muhafaza vazifesini yapmaması demektir. Borç alan kimse rizikosunu üstüne alarak almaktadır. Banka rizikoya iştirak etmediğine göre borç karşılığında hiç bir kâr talep edemez. Devlet hizmetlerinin karşılığı zekât –vergi- olduğundan ayrıca bir masraf veya ücret de isteyemez, İslâm Devlet anlayışında hükümetin kazançlı işlere girişmesi memnudur. Kazançlı işler fertlere bırakılmıştır. Çünkü fert çalışacak, çalışmadan kazanmak olamaz.

5. Hayat emniyeti: Bir cemiyette herkes çalışma imkânına sahip değildir. Çalışanlar nüfusun yarısından azdır. O halde insan hayatını çalışma ile emniyete almak mümkün değildir, insan hayatı amme gelirleri ile, zekâtla, emniyete alınmalıdır.

Bunun için şu müesseseler kurulmuştur:

a. Yoksullara, geçinecek kadar kazancı olmayanlara geçinme yardımı yapılır. Adam tembel olsa ve bu yüzden kazancı olmazsa onun karnını doyurmak yine devletin vazifesidir. Çünkü yaşama hakkı çalışmanın karşılığı değildir. Zorla çalıştırmak iş emniyetini ihlâl eder.

b. Hastalar, bunlar çalışma gücüne sahip olmadıkları gibi kendi kendine bakabilecek güçte de değildirler. Bunlar, akrabalarının yanına verilir ve baktırlır. Devlet akrabalara malî yardımda bulunur.

c. Yetimler, babalarını kaybetmiş olan çocuklar, babaları sağmış gibi yaşama hakkına sahiptirler. Çünkü, babalarının hayatı cemiyetle sigorta edilmiştir. Devlet yetimlere malen yardım etmekle mükelleftir. Bu sayededir ki harpte ölen babanın gözü arkada kalmaz.

d. Yolcular, herhangi sebeple uzağa düşmüş kimselere de devlet muhtaç olduğu yardımı yapmakla mükelleftir. Devlet kervansarayları açacak, evinde karnını doyuramayan herkes buraya gelip yiyecek, yatacak. Bu kervansaray müessesesi insanların hayatını tamamen emniyete almış oluyor.

İslâm nizamında paralı lokanta ve otel müesseseleri yoktur. Bunun yerine misafirhaneler ve kervansaraylar vardır. Tek kelime ile İslâmiyet'te istihlâk şuyuiyyet esaslarına dayanmaktadır. Mesleklere göre imtiyazlı sigorta yerine, bütün fertlerin ve malların toptan emniyeti.

6. İş emniyeti: Devlet, fertlerin istihlâklerini tanzim ve temin ettiği ve bunun için hiç bir suretle fertlerden, bir karşılık, ücret ve masraf alamadığı gibi devlet, fertlerin ayrı ayrı yapması mümkün olmayan hizmetleri de görür, bunları da tamamen karşılıksız yapar.

Bunlar şunlardır:

- a. Yolların yapılması, suların getirilmesi, enerji hatlarının tevzii, muhabere hatlarının çekilmesi, meydan, rıhtım ve barajların yapılması, plânlama ve istatistiğin yapılması, büyük dökümhane ve tasfiyehanelerin kurulması.
- b. Tevzi işleri, kaza işleri, plân işleri, murakabe işleri.
- c. Eğitim işleri.
- d. Banka işleri.
- e. Muhabere ve münakalât işleri. Devlet bu hizmetleri yaparak çalışanların hizmetine verir. Meselâ, atölyesi olana elektriği devlet bedava verir, bazı maddeleri bedava verir. Bu suretle istihsalde ucuzluk temin edilmiş olur, bu da yine istihlâk ve şuyuiyyet prensibine uyar. Netice: İslâmiyet'te devlet her türlü hizmeti yapacaktır, ancak bu hizmet karşılıksız ve şuyuiyyet esasları dairesinde olacaktır.

Fertler de her türlü işleri yapacaktır, bu da mülkiyet esaslarına göre olacak, kâr ve kazanç ferde râci olacaktır. Hükümet fertlerden zekât hakkım alacak ve âmme hizmetlerini buna karşılık yapacaktır. Zekât dışında devlet fertlerden hiçbir şey alamadığı gibi, yaptığı hizmetlere karşılık da hiçbir şey isteyemez.

İslâmiyet'te paranın sahibi devlettir, binaenaleyh para işlerini devlet görür, bankayı devlet işletir ve banka faizsizdir, masrafları zekâttan yani devlet bütçesinden karşılanır.

İslâm devlet nizamında gümrük yoktur. Ancak karşı taraf tatbik ederse mukabele edilir.

